

# XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

## ТРЕТА РЕДОВНА СЕСИЯ

### Стенографски дневникъ

НА

### 13. заседание

Вторникъ, 18 ноемврий 1941 г.

(Открито въ 16 ч. 35 м.)

Председателствувалъ подпредседателътъ Никола Захариевъ. Секретари: Атанасъ Цвѣтковъ и Димитъръ Сараджовъ.

#### СЪДЪРЖАНИЕ

| Съобщения:                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |   | Стр. |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |     | Стр. |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|------|
| Отпуски                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | . | 173  | 2. За назначаване на държавна служба по ведомството на Дирекцията на горитѣ и лова на бившитѣ югославски поданици: 1) инженеръ-лесовѣда Хансъ Емъ, нѣмецъ по народностъ, и 2) инженеръ-лесовѣда Браниславъ Шикичъ, хърватинъ по народностъ, съ срокъ за три години, съгласно алинея 2 на чл. 5 отъ закона за държавнитѣ служители (Приемане) |     | 174  |
| Предложения                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | . | 173  | Проектоотговоръ на тронното слово (Първо четене — продължение на разискванията)                                                                                                                                                                                                                                                              |     | 175  |
| Законопроектъ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | . | 173  | Говорили: Г. Ленковъ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |     | 175  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |   |      | А. Цанковъ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |     | 179  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |   |      | С. Никифоровъ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |     | 186  |
| По дневния редъ:                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |   |      | Дневенъ редъ за следващото заседание                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |     | 191  |
| Предложения: 1. Да се отдѣлятъ отъ гората „Ходжа Юртъ“, находяща се въ землището на с. Приморско, Бургаска околия, 1/12 часть съ площъ 714 16 декара и се предаде въ владение на държавата, а 11/12 части — останалата часть — съ площъ 7.855-84 декара се предаде въ владение на Димитъръ Кировъ и наследниците на Панайотъ Стояновъ, отъ гр. София (Приемане) |   |      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 173 |      |

**Председателствувашъ Никола Захариевъ:** (Звъни) Присъствуватъ необходимото число народни представители. Откривамъ заседанието.

(Отсъствуватъ народнитѣ представители: Александър Загоревъ, Ангелъ Вълчевъ, Атанасъ Поповъ, Василь Цвѣтковъ, Георги Рашковъ, Георги Свиначевъ, Георги Михайловъ, Георги Чалбуравъ, Димитъръ Киревъ, Димитъръ Митковъ, Дичо Тодоровъ, Дочо Христовъ, Иванъ Батембергски, д-ръ Иванъ Йотовъ, Игнатъ Хайдудовъ, Кирилъ Минковъ, Косю Аневъ, Лазаръ Бакалска, Маринъ Грозевъ, Маринъ Тютюнджиевъ, Минчо Ковачевъ, Никола Василевъ, Никола Логофетовъ, Обрешко Обрешковъ, Петъръ Грънчаровъ, д-ръ Петъръ Шишковъ, Руси Мариновъ, Симеонъ Симеоновъ, Стефанъ Керкенезовъ и Христо Таукчиевъ)

Имамъ да направя следнитѣ съобщения.

Председателството е разрешило отпущъ на следнитѣ г-да народни представители:

Дочо Христовъ — 1 день;  
Тодоръ Кожухаровъ — 1 день;  
Дичо Тодоровъ — 1 день;  
Д-ръ Петъръ Шишковъ — 2 дена;  
Минчо Ковачевъ — 2 дена;  
Лазаръ Бакаловъ — 2 дена;  
Косю Аневъ — 2 дена;  
Василь Цвѣтковъ — 2 дена;  
Георги Свиначевъ — 3 дни;  
Александър Загоревъ — 3 дни;  
Георги Рашковъ — 4 дни, и  
Д-ръ Атанасъ Поповъ — 4 дни.  
Постъпили сж:

Отъ Министерството на финанситѣ — предложение за одобрение XVII постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 30 септемврий 1941 г., протоколъ № 161, относно замѣняването на унищожени 8.249 кгг. обандеровани папириси съ експортни такива.

Отъ сжщото министерство — предложение за одобрение XXII постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 22 октомврий 1941 г., протоколъ № 173, относно отчитането на тютюновитѣ фабрики съ монополното право на цигарената хартия за количеството тютюни отъ стари реколти.

Отъ министерството на земедѣлнето и държавнитѣ имоти — предложение за одобрение VI постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 10 ноемврий 1941 г., протоколъ № 184, относно отпускането на специални заеми на земедѣлски стопани въ Македония, Тракия и Моравско.

Отъ сжщото министерство — законопроектъ за сключване заемъ отъ Българската земедѣлска и кредитна банка, въ продължение на петъ години по 135 000 (000) л. за мѣроприятия по горитѣ.

Тѣзи предложения и законопроектъ ще бѣжатъ раздалени на г-да народнитѣ представители и поставени на дневенъ редъ.

Минаваме на дневния редъ. Точка първа:

**Одобрение на проекторешението да се отдѣлятъ отъ гората „Ходжа-Юртъ“, находяща се въ землището на с. Приморско, Бургаска околия, 1/12 часть съ площъ 714-16 декара и се предаде въ владение на държавата, а 11/12 части — останалата часть — съ площъ 7.855-84 декара се предаде въ владение на Димитъръ Кировъ и наследниците на Панайотъ Стояновъ, отъ гр. София.**

Които г-да народни представители приематъ да се прочете само проекторешението, като мотивитѣ се считатъ прочетени, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събра- нието приема.

Моля г-на секретаря да прочете проекторешението.

**Секретаръ д-ръ Георги Рафаиловъ:** (Чете)

#### „ПРОЕКТОРЕШЕНИЕ.

Одобрява се IX постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 24 октомврий 1941 г., протоколъ № 176, съ което е постановено следното:

Разрешава се да се отдѣли отъ гората „Ходжа-Юртъ“, находяща се въ землището на с. Приморско, Бургаска око- лия, реална часть, съ площъ 714-16 декара (1/12 часть отъ цѣлата гора) откъмъ мѣстността „Гюргенъ-дере“, въ съ- седство съ държавната гора „Грозда-Сиръ“ и да се пре- даде въ владение на държавата, а останалата часть отъ сжщата гора, съ площъ 7.855-84 декара (11/12 части отъ цѣ-

лага гора), да се предаде въ владение на Димитър Кировъ и наследниците на Панайотъ Стояновъ — всички отъ гр. София.

Отдѣлянето и ограничаването съ трайни видни знаци на частта отъ гората, която се предава на държавата, да се извърши отъ мѣстния лесничей въ присѣдството на представител на частните собственици.

(Ето текстътъ на мотивитъ къмъ проекторешението:

### МОТИВИ

къмъ проекторешението да се отдѣлятъ отъ гората „Ходжа-Юртъ“, находяща се въ землището на с. Приморско, Бургаска околия, 1/12 часть съ площъ 714-16 декара и се предаде въ владение на държавата, а 11/12 части — останалата часть — съ площъ 7.855-84 декара се предаде въ владение на Димитъръ Кировъ и наследниците на Панайотъ Стояновъ, отъ гр. София.

Г-да народни представители! Държавата притежава 1/12 идеална часть отъ низкостъблената гора „Ходжа-Юртъ“, находяща се въ землището на с. Приморско, Бургаска околия, съ обща площъ 8.570 декара. Останалитъ 11/12 идеални части отъ сѣщата гора се притежаватъ отъ Димитъръ Кировъ, отъ гр. София, и наследниците на Панайотъ Стояновъ, сѣщо отъ гр. София.

Специално назначената комисиия отъ служебни лица по ведомството на Министерството на земедѣлието и държавните имоти и единъ представител на частните собственици е изказала мнение, съ протоколъ отъ 26 септември 1939 г., че най-изгодно за държавата е да се отдѣли откъмъ мѣстността „Гергенъ-дере“, въ сѣседство съ държавната гора „Грозда-баиръ“, реална часть, въ размѣръ на 1/12 часть отъ цѣлата гора, равняваща се на 714-16 декара.

Юридическата комисиия при Дирекцията на горитѣ и лова съ протоколъ № 2, отъ 1 май 1941 г., е изказала мнение, че постигнатата спогодба за доброволна дѣлба на въпросната гора следва да се оформи по законодателенъ редъ, тъй като тя се явява полезна за държавата.

Съ молбата си вх. № 26327, отъ 11 октомври т. г., частните собственици на гората молятъ да се ускори реалната ѝ подѣлба, за да могатъ да се ползватъ отъ главните и второстепенни горски продукти на сѣщата безпрепятствено.

Понеже съвмѣстното притежание на гората „Ходжа-Юртъ“ съ държавата и частните лица създава за последните редица ограничения, свързани съ предвижданията на законитъ за бюджета, отчетността и предприятията и за горитѣ, ползуването отъ сѣщите презъ последните две години е било преустановено.

За да се даде възможностъ, отъ една страна, на частните собственици да използватъ свободно своя дѣлъ отъ гората, презъ което ще се задоволятъ отчасти и нарастналитъ нужди отъ пасищни обекти и отъ дървени материали на околното население, а, отъ друга страна, за да може да се запазятъ интереситъ на държавата, като се отдѣли най-добрата часть отъ сѣщата гора и се присѣдини къмъ сѣседната държавна гора, налага се да се извърши доброволна дѣлба между държавата и частните собственици: Димитъръ Кировъ и наследниците на Панайотъ Стояновъ, всички отъ гр. София, на гората „Ходжа-Юртъ“.

За отдѣляне реални части отъ тая гора: 1/12 часть за държавата и 11/12 части за частните собственици Димитъръ Кировъ и наследниците на Панайотъ Стояновъ, отъ гр. София, съ IX постановление на Министерския съветъ, въ заседанието му отъ 24 октомври 1941 г., протоколъ № 176, е взето решение, което, моля, да разгледате и гласувате въ III редовна сесия на XXV обикновено Народно събрание.

Гр. София, ноември 1941 г.

Министъръ на земедѣлието и държавните имоти:

Д. Кушевъ)

Председателствувашъ Никола Захариевъ: Които г-да народни представители одобряватъ проекторешението да се отдѣлятъ отъ гората „Ходжа-Юртъ“, находяща се въ землището на с. Приморско, Бургаска околия, 1/12 часть съ площъ 714-16 декара и се предаде въ владение на държавата, а 11/12 части — останалата часть — съ площъ 7.855-84 декара се предаде въ владение на Димитъръ Кировъ и наследниците на Панайотъ Стояновъ, отъ гр. София, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме на точка втора отъ дневния редъ:

Одобрение на проекторешението за назначаване на държавна служба по ведомството на Дирекцията на горитѣ и лова на бившитъ югославски поданици: 1) инженеръ-лесовѣда Хансъ Емъ, нѣмецъ по народност, и 2) инженеръ-

лесовѣда Браниславъ Шикичъ, хърватинъ по народност, съ срокъ за три години, съгласно алинея втора на чл. 5 отъ закона за държавните служители.

Които г-да народни представители приематъ да се прочете само проекторешението, като мотивитъ се считатъ прочетени, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г-на секретаря да прочете проекторешението.

Секретаръ д-ръ Георги Рафаиловъ: (Чете)

### „ПРОЕКТОРЕШЕНИЕ.

Одобрява се VII постановление на Министерския съветъ взето въ заседанието му отъ 22 октомври 1941 г., протоколъ № 173, съ което е постановено следното:

Разрешава се, въз основа алинея втора на чл. 5 отъ закона за държавните служители, да се назначатъ на държавна служба по ведомството на Дирекцията на горитѣ и лова, съ срокъ за три години, следните чужденци лесовѣди-специалисти:

1. Инженеръ-лесовѣдътъ Хансъ Емъ, роденъ на 6 юний 1898 г. въ гр. Мариборъ, на р. Драва, по народност нѣмецъ и бившъ югославски поданикъ, и

2. Инженеръ-лесовѣдътъ Браниславъ Шикичъ, роденъ на 7 февруарий 1906 г. въ гр. Пола, Хърватско, по народност хърватинъ и бившъ югославски поданикъ.

(Ето текстътъ на мотивитъ къмъ проекторешението:

### МОТИВИ

къмъ проекторешението за назначаване на държавна служба по ведомството на Дирекцията на горитѣ и лова на бившитъ югославски поданици: 1) инженеръ-лесовѣда Хансъ Емъ нѣмецъ по народност, и 2) инженеръ-лесовѣда Браниславъ Шикичъ, хърватинъ по народност, съ срокъ за три години, съгласно алинея втора на чл. 5 отъ закона за държавните служители.

Г-да народни представители! До 6 априлъ т. г., въ бившата дирекция на горитѣ въ Скопие, сѣ работили като специалисти по смолодобиването двамата чужденци, бивши югославски поданици: 1) инженеръ-лесовѣдътъ Хансъ Емъ, нѣмецъ по народност, и 2) инженеръ-лесовѣдътъ Браниславъ Шикичъ, хърватинъ по народност.

Първиятъ — инженеръ-лесовѣдътъ Хансъ Емъ — е роденъ въ гр. Мариборъ на р. Драва презъ 1898 г. Завършилъ е горския отдѣлъ на висшето училище за земекултура въ гр. Виена презъ 1924 г. и следъ това е постѣпилъ на служба по горитѣ въ бивша Югославия. Сѣщиятъ е служилъ въ Македония общо 17 години като лесничей и като докѣлчикъ по смолодобиването при бившата дирекция на горитѣ въ гр. Скопие.

Вториятъ — инженеръ-лесовѣдътъ Браниславъ Шикичъ — е роденъ въ гр. Пола, Хърватско. Завършилъ е агрономо-лесовѣдския факултетъ въ гр. Земунъ презъ 1928 г. и следъ това е постѣпилъ на служба по горитѣ въ бивша Югославия. Всичкото си служебно време е прекаралъ сѣщо въ Македония, където напоследъкъ е билъ назначенъ като управител на държавната терпентинова инсталация м. „Кѣпина“ — въ държавната гора „Подище“.

Тѣзи двама специалисти-лесовѣди сѣ организирали смолодобиването въ държавната гора „Подище“, където се е добивало годишно 200 тона балсамова смола, отъ преработката на която въ държавната терпентинова инсталация м. „Кѣпина“ се е получавало 150 тона колофонъ и 30 тона терпентиново масло.

Сѣщитѣ, следъ присѣдиняването на Македония, останали да работятъ въ Скопската районна горска инспекция като специалисти надничари, съ дневна надница по 150 л., съ желание да останатъ въ последствие на държавна служба.

Министерството намира, че отъ народностопанска гледища на точка се явява наложително продължаването, а дори и разширяването въ бъдеще на работитѣ по смолодобиването въ иглолистните гори на Македония, както и възстановяването на повредената отъ злосторници държавна терпентинова инсталация м. „Кѣпина“.

Въ това отношение ще бѣде отъ голяма полза сѣщите специалисти-лесовѣди да бѣдатъ назначени на държавна служба по ведомството на Дирекцията на горитѣ и лова, за да могатъ да продължатъ започнатитѣ работи по смолодобиването.

Отъ събранитѣ сведения презъ скопския областенъ директоръ тѣ сѣ благонадеждни и не сѣ съ занимавали съ политически въпроси.

Съ VII постановление на Министерския съветъ, въ заседание му на 22 октомврий н. г., протоколъ № 173, е взето решение за назначаване на тѣзи двама специалисти-лесовѣди на държавна служба.

Моля това решение да разгледайте и гласувате въ III редовна сесия на XXV обикновено Народно събрание.

Министъръ на земедѣлието и държавните имоти:

Д. Кушевъ)

**Председателствуващъ Никола Захариевъ:** Които г-да народни представители одобряватъ проекторешението за назначаване на държавна служба по ведомството на Дирекцията на горитѣ и лова на бившите югославски поданици: 1) инженеръ-лесовѣда Хансъ Емъ, нѣмецъ по народностъ, и 2) инженеръ-лесовѣда Браниславъ Шикичъ, хърватинъ по народностъ, съ срокъ за три години, съгласно алинея втора на чл. 5 отъ закона за държавните служители, моля, да вдигнатъ рѣзка. Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме на точка трета отъ дневния редъ:

**Първо четене проектоотговора на тронното слово — продължение на разискванията.**

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Гаврилъ Ленковъ.

**Гаврилъ Ленковъ:** (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Презъ нашия 65-годишенъ свободенъ политически и парламентаренъ животъ рѣдко е имало случаи, когато политическото положение на страната да е било очертано съ такава яснота, съ такава спокойствие и съ такава самоувереностъ, както днесъ. Това пролича отъ речитѣ на всички досега изказали се оратори. Това неотразимо впечатление се налага отъ здравия държавнически разумъ и отъ бодрия оптимистиченъ тонъ, който лѣха отъ всѣки редъ на тронното слово, съ което бѣ открита настоящата сесия на Народното събрание. Този оптимизъмъ не може да не ободри още повече духа на българския народъ, не може да не го очисти отъ всѣкакви съмнения и да не го устреми съ всички сили къмъ осъществяването на онѣзи голѣми исторически задачи, които ни поставятъ днесъ времето, въ което живѣемъ, и завѣтъ на редица минали поколения.

Кои сж тѣзи голѣми исторически задачи, предъ които ние сме изправени, сложени ли сж тѣ въ всякага тѣхна широта и яснота, осъществени ли сж тѣ и кои сж пѣтищата за тѣхното осъществяване? Ето нѣколко въпроси, които се налагатъ на нашето съзнание днесъ, когато Европа, пѣкъ и цѣлиятъ свѣтъ сж изправени предъ новъ строежъ, когато се говори за новъ редъ, който идва, но чийто контури сж все още така неясни и далечни. Това не сж въпроси отъ днесъ и отъ вчера. Това е вѣковна грижа на нашия народъ. Съ тия голѣми задачи е пропита цѣлата наша общественостъ презъ последните десетилѣтия. Тѣзи национални идеали никога не загаснаха, но тѣхъ ние винаги сме имали една воля, едно сърдце, една идея.

Г-да народни представители! Това сж именно въпроситѣ изъ областта на нашата външна политика. За да се стигне до това единство въ нашитѣ чувства и въ нашитѣ разбирания и настроения по тия въпроси, ние минахме нѣколко етапи. Ние изживѣхме вътрешни борби, ние правихме голѣми амплитуди — това сж годинитѣ на нашия политически романтизъмъ, когато наскоро следъ освобождението нашата външна политика бѣ подъ знака на чувствата, отъ които най-преобладаващо бѣше чувството на дълбока признателностъ къмъ нашата освободителка, къмъ Русия. Имаше времена, когато въ избликъ на сантиментализъмъ ние избирахме руския императоръ за депутатъ и когато понятието „славянство“ будѣше сълзи на умиление всрѣдъ нашата интелигенция. Ние бѣхме тогава народъ младъ, млада държава, ние нѣмахме понятие още отъ това, какво ще рече реална политика.

Трѣбваше да минатъ доста години, за да разберемъ, че и нашето освобождение е било единъ шахматенъ ходъ, съ който Русия е искала да се доближи до вратитѣ къмъ открититѣ морета и на който ходъ е трѣбвало да се противопоставятъ противни ходове отъ нейнитѣ партньори, за да се започне оная шахматна игра, въ която малкото пионче, наречено България, доби колосално значение. Още въ първитѣ стѣпки на нашия народъ ние срещнахме, г-да народни представители, едно организирано противодействие и съпротива отъ страна на една велика сила — това бѣ Англия, която си постави въ самото начало още за целъ да разруши постигнатото наше национално обединение. И тя го разруши, като постави още тогава искрата на всички онѣи пожари, които и до днесъ не сж стихнали тукъ, на

Балканитѣ. Още въ Берлинския конгресъ Англия се очерта като врагъ на българския народъ. И въ съзнанието, въ чувствата на българския народъ Англия е врагъ на българския народъ, врагъ № 1. Азъ си спомнямъ какъ народниятъ поетъ по-късно, по случай смъртта на лордъ Биконсфилдъ, даде изразъ на тия накинѣли народни чувства съ следния стихъ:

„Лордъ Биконсфилдъ умрѣ,  
проблѣсна въ тъмний мракъ;  
и всичко живо се засмѣ  
отъ Лондонъ до Батакъ.“

Г-да народни представители! Англия ни обкрѣжи съ врагове; Англия ни хвърли въ борба съ тия врагове, въ една вѣковна вражда. Самата тя изпрати своята армия, за да спре изстия националенъ възходъ — тая армия, която изпита острието на българския щикъ при Дойранъ и другаде.

По-късно ние разбрахме интереситѣ на нашата освободителка, която не ни подкрепи, както въ 1885 г. при сръбско-българската война, така и по-късно въ балканската война, защото това диктуваше нейниятъ интересъ. И тѣй, въ една атмосфера на преплитане на интереситѣ на нѣколко велики държави тукъ, на Балканитѣ, на тѣхнитѣ аспирации, ние преживѣхме до 1915 г., когато именно смѣдбата ни свърза съ велика Германия.

Редъ обстоятелства и факти затвърдиха едно приятелство съ великия германски народъ — приятелство въ полето на честта, кждето ние смѣсихме нашата кръвъ за една обща кауза, приятелство и въ областта на стопанското и духовно строителство. Оттогава до днесъ ние се свързахме съ великия германски народъ. Този съюзъ не е прекъсванъ 26 години наредъ, той съществува, той живѣе въ нашитѣ души и въ нашето съзнание. Все така, казвамъ, ние се свързахме и съ великия италиански народъ, съ който имаме най-добри чувства още отъ трагичнитѣ дни следъ 1918 г. Съ Италия, люлката на една класическа цивилизация, ние отъ вѣкове наредъ сме били въ досегъ и сме черпили отъ нея. Съ приятелството си днесъ съ Германия и Италия ние се гордѣемъ. Ние се гордѣемъ съ съюза си съ Италия и затови, защото Италия е родината на нашата любима царица.

Г-да народни представители! Общъ интересъ ни свързва напоследѣкъ и съ съседнитѣ намъ държави Румѣния и Турция. Тѣзи отношения на приятелство, които днесъ ние имаме съ тѣхъ, българскиятъ народъ желае искрено да продължатъ. Ние имаме всичкото желание да се закрепим и дори да бжде вѣчно това приятелство. Дано днесъ, въ времената на голѣми политически изненади, нищо лошо не се случи, което да помрачи това наше приятелство.

Ето, г-да народни представители, рамкитѣ на нашата външна политика презъ последните години, за която преди малко азъ казахъ, че българскиятъ народъ винаги е ималъ едно чувство, една идея и единъ умъ. Благодарение на всичко това, а не поради слѣпи и незнани закони на случайността, благодарение на разбунтувалата се идея за новъ редъ въ свѣта, която възвести и разнесе великиятъ германски народъ, благодарение голѣмитѣ жертви, които даде той, ние днесъ сме предъ почти осъществени национални идеали. Свещенитѣ земи на нашитѣ древни царе и ханове днесъ наново сж въ рамкитѣ на майката-отечество. Българскиятъ народъ днесъ живѣе подъ знака на това радостно чувство.

Г-да народни представители! Българскиятъ народъ, преминалъ презъ пламѣнитѣ на толкова страдания, днесъ се явява въ единъ новъ обликъ, въ единъ новъ образъ. Този народъ претърпѣ голѣма духовна промѣна. Ние днесъ го виждаме по-зрѣлъ, по-закрепналъ, по-заякналъ, по-спокоенъ, по-търпеливъ, съ по-големо довѣрие къмъ своята държавна организация. Ние го виждаме днесъ въ всѣко отношение по-здравъ, по-силенъ, а ако стане нужда да се бие за своето самосъхранение, ние всички вѣрваме, че той ще се бие тѣй, както никой народъ въ свѣта.

Но, г-да народни представители, има известни категории у насъ, които искатъ да смутятъ неговия духъ, които искатъ да понижатъ неговото национално самосъзнание, които искатъ да изпадне той въ една апатия, въ едно чувство на несигурностъ за утрешния день. Все още има жалки пигмеи, платени отъ най-стрѣвнитѣ врагове на нашия народъ, които рушатъ устояитѣ на нашата държава. Обаче ние виждаме какъ всѣки день тѣхнитѣ попытки се прѣскаятъ като сапуненъ мѣхуръ, сръщайки здравото и спонтанно чувство и съзнание на българския народъ. Пропаднаха всички опити, които целѣха да ни отклонятъ отъ избрания пътъ на съюзъ и сътрудничество съ онѣи сили, които днесъ се борятъ за повече въздухъ и свѣтлина и за свобода на униженитѣ и оскърбени народи. Тази поли-

тика на съюзъ и приятелство съ силитѣ отъ Осьта българскиятъ народъ одобри съ всичкото си сърдце и съ цѣлата си искрена душа и мисль. Той днесъ живѣе съ пълна въра въ утешния день; спокоенъ и търпеливъ, той се готви за новия поредѣкъ на свѣта, за установяването на който днесъ се намираме въ разгара — ако не въ края — на единъ голѣмъ конфликтъ.

Но, г-да народни представители, коя е сжщността на тоя новъ поредѣкъ, който ние очакваме? Кой сж причинитѣ за това огромно стълкновение, на което ние днесъ сме свидетели? Причинитѣ за това сж преди всичко противоречията и неджзитѣ на цѣлата структура, стопанска и духовна, на XX вѣкъ, особено на времето следъ общоевропейската война. Наистина, както феодализмътъ нѣкога създаде въ своитѣ собствени недра своето отрицание — а именно свободно развиващи се градове и цехови организации, които впоследствие събориха този режимъ — така и капитализмътъ, който се наложи следъ великата френска революция, наредъ съ голѣмитѣ стопански победи, създаде и голѣми стопански ограничения за народитѣ, които не можаха да се домогнатъ до суровитѣ материали, така необходимии за тѣхнитѣ силно развити индустрии, поради което въ тия страни настѣпиха безработица, криза и социални конфликти.

Преди 25 години общоевропейската война утвърди окончателно господството на една капиталистическа олигархия, начело на която застанаха англо-саксонскитѣ плутократи, които и до днесъ смучатъ жизненитѣ сокове на човѣчеството. И когато тѣ, съ огледъ на тѣхнитѣ спекулантски манипулации, потопяваха параходи съ храни въ океанитѣ, въ сжщото време се формираше една огромна армия недоволници, които застраваха системата, на която самитѣ тѣ служеха; създаде се една доктрина на отрицанието, която завладѣ милиони-милиони хора; създаде се въ недрата на самата Европа една комунистическа държава, която съ бомбастични лозунги отрече стария поредѣкъ и старата система. Всичко това, обаче, тѣхъ не ги уплаши, защото се оказа, че тази сила е била въ тѣхенъ пленъ, тя е била тѣхно срдѣство, за да могатъ да приспатъ, да извадятъ изъ строя и да умаломощятъ единъ 150-милионенъ народъ, който иначе би могълъ сериозно да разбърка тѣхнитѣ смѣтки. И днесъ ние виждаме съюзени руския болшевизмъ съ английския капитализмъ. И това днесъ ние можемъ да си обяснимъ съ факта, че и дветѣ тѣзи сили сж били дирижирани отъ една и сжща ръка. Една и сжща воля е дърпала и дърпа пружинитѣ на юдейско-масонския капиталъ.

И ние сме свидетели, г-да народни представители, днесъ на едно истинско чудо, на една мизерия, която нѣма равна на себе си. Ние видѣхме какъ боговетѣ отъ Олимпъ слѣзоха и се разцѣлуваха съ простосмъртнитѣ плебеи. Ние видѣхме английскитѣ лордове въ прегръдка съ руския мужикъ. Ние видѣхме, какъ двата антипода се приближиха, какъ дветѣ контраверси се слѣха. Обаче сждбата, законитѣ на вѣчната правда, дадоха заслуженото на тоя антимораленъ, антисоциаленъ и антикултуренъ конкубинатъ, тамъ, предъ стениитѣ на Москва и на Ленинградъ, както и навредъ на изтокъ, изъ степитѣ на Съветска Русия.

Г-да народни представители! Преди малко казахъ, че системата на капитализма и плутократията създаде сама въ себе си собствениитѣ си противоречия и отрицания. Това е оная доктрина, това е оная нова идеология, изразена въ системитѣ на фашизма и националсоциализма, които поведоха решителна борба срещу стария поредѣкъ на свѣта. И както въ природата, винаги когато действуватъ две противоположни сили, равнoдействуващата отива по тѣхния диагональ, така и днесъ ние вѣрваме, че новитѣ форми, които ще добие свѣтътъ, ще бждатъ тѣзи, които ще се наложатъ отъ новото стопанско преобразуване, което завладява цѣлия свѣтъ; тѣ ще бждатъ най-разумнитѣ, най-възможнитѣ и отговарящи на ония нови идеи, които днесъ се налагатъ, а именно: интересътъ на колектива да бжде издигнатъ надъ индивидуалния интересъ, безъ да се спѣва развитието и на самия индивидъ. Контуритѣ на тоя новъ свѣтъ, както казахъ, сж още неясни, защото борбата за самия новъ поредѣкъ е още въ разгара си. И понеже всѣки новъ свѣтъ се ражда изъ трѣпкитѣ и конвулсиитѣ на стария поредѣкъ, ние не знаемъ точно какво ни носи той, но ние знаемъ едно: че новиятѣ строй на свѣта носи за младитѣ, жизнени и потѣпкани народи свобода, благоденствие, национално обединение, миръ и справедливостъ.

Ние вѣрваме, г-да народни представители, че формитѣ на тоя новъ строй ще бждатъ благородни и че националнитѣ въпроси ще бждатъ разрешени съ всичката политичностъ, съ всичката справедливостъ, които сж присжщи

на германския народъ. Затова именно днесъ и ние сме въ лагера на тая борба, за това днесъ и ние се боримъ за тоя новъ поредѣкъ и съ дълбоката въра, че тая борба действително ще успѣе, ние днесъ понасяме и търпимъ жертви и сме готови да понесемъ още по-голѣми жертви, ако това бжде необходимо. Затова днесъ ние сме свързани на животъ и на смъртъ съ силитѣ отъ Осьта, чувствувайки и знаейки, че тѣхната победа е наша победа, че тѣхното поражение е нашата гибель.

Ние сжщо така вѣрваме, г-да народни представители, че при строежа на новия свѣтъ не ще бждатъ пренебрегнати нашитѣ неосжществени още национални идеали, като ще бждатъ включени въ рамкитѣ на обединеното отечество и малкото още останали земи, на които днесъ живѣе, надѣва се и страда все още българскиятъ народъ.

Ние ще заемемъ едно достойно мѣсто въ нова Европа. Ние имаме право да се надѣваме за това. Това ни го каза преди нѣколко дни и г-нъ графъ Шверинъ фонъ Крозигъ, министъръ на финанситѣ на Германия, който бѣше гостъ на нашия министъръ на финанситѣ.

Ето, г-да, нашата нова задача, ето нашата нова мисия: да стаемъ здравъ и необходимъ елементъ въ днешна Европа. Но за да стане всичко това, необходимо е да се изяснятъ нѣколко предпоставки.

Преди всичко днесъ се налага твърде голѣма бдителностъ, налага се творчески замахъ и най-активно напрежение. Ние не можемъ да си затворимъ очитѣ днесъ предъ всичкитѣ ония опасности, които ни дебнатъ, при всичкитѣ козни, при всичката алчностъ и подлостъ, които сж устремени отъ враговетѣ на нашия народъ, които иматъ интересъ днесъ да спннатъ или понижатъ нашия националенъ възходъ. За да можемъ да гледаме спокойно и гордо на всичко това, ние трѣбва да заякнемъ действително въ всѣко отношение, като създадемъ, въ рамкитѣ на обединена България, една мощна, здрава държавна организация, организация на социална справедливостъ и на стопански и културенъ подеъмъ, организация, въ която всѣки гражданинъ, отъ най-малкия до най-голѣмия, да бжде обладанъ отъ едно свѣтло вдѣхновение за повече творчество и напредѣкъ, за стопански и културенъ просперитетъ — това и на улицата, и въ казармата, и въ училището, и въ държавнитѣ учреждения.

Може би днесъ се налага да извадимъ нѣкои прогнати стълбове въ нашата обществена конструкция и да ги заменимъ съ нови; налага се въобще да моделираме въ модеренъ стилъ апартаментитѣ на тая нова сграда, и всичко това да стане не съ лутаница, не съ ориенталска бавностъ, а съ бързо темпо и съ всичката динамика на революционното време, което днесъ живѣемъ. Налага се въ скоро време ние да импонираме на нашитѣ съседи, пакъ и на всички останали народи, не само съ нашето териториално разширение, но съ една здрава морална и материална вътрешна сила. Въобще ние не трѣбва да се оставимъ да заспимъ на нашитѣ успѣхи и да оставимъ да ни засипе времето въ своята сивкава пепель, тъй както стана това съ бивша Югославия.

Но, г-да народни представители, какво правимъ ние и какво направихме, за да се приспособимъ къмъ духа на новото време? Ето единъ въпросъ, който се налага днесъ въ връзка съ тронната речъ. Г-да народни представители! Ние живѣемъ въ единъ периодъ на ликвидация съ едно политическо минало, което сме свикнали да отрицаваме само. Това е партийното политическо минало, въ което българскиятъ народъ преживѣ около 60 години. 60 години — това е едно мигновение въ историята на народитѣ. Но ние трѣбва да признаемъ, че въ тоя късъ периодъ все пакъ направихме единъ голѣмъ прогресъ. Въ областта на просвѣтата ние стигнахме дотамъ, че днесъ нѣмаме неграмотни. Въ областта на държавното строителство ние създадохме много шосейни и желѣзни пѣтища, които ни поставиха на челно мѣсто всрдѣ балканскитѣ народи. Въ областта на националната отбрана ние създадохме една войска, която смързна кръвта и постави въ респектъ всички държави отъ Южна Европа. Въобще ние направихме единъ скокъ, който малко народи сж правили въ своята история.

Презъ партийно-политическото минало ние направихме и нѣкои грѣшки, които, може би, забавиха нашия възходъ. Но всичко това бѣше необходимъ етапъ презъ епохата на демокрацията и либерализма. Съ този режимъ се ликвидира — ние знаемъ какъ и защо. По този въпросъ нѣма защо да се спирамъ. Отъ нѣколко години насамъ ние провеждаме единъ новъ режимъ, на който ние самитѣ сме създатели и крепители. Нека очертаемъ този новъ режимъ и пѣтищата на нашето развитие.

Г-да народни представители! Мнозина, по пътя на паралелит и съпоставянията, отнасят нация режимът към големите политически системи, които се наложили във Централна и Югозападна Европа — фашизма и националсоциализма — или пък го характеризират като едно подражание на тях. Външкото подобие на това може да е така, обаче външните си тия режими не са еднакви. Преди всичко пътищата и начините, по които дойде този режим у нас, изключиха организираното участие на народа във строежа на новата държава. Може би и поради това този режим не може да се оформи като едно национално движение. Той не може да се оформи и като една стройна политическа организация. И това именно е разликата между нашия режим и режима на фашизма и националсоциализма, където има едно точно определено отношение между гражданина и режима, където има една простотворена държавна машина, където има една национална и обществена дисциплина — белези, които може да липсват на нашия режим днес. Тази празнота, обаче, овреме се осъзна от правителството, което проведе една системна и организирана дейност за приобщаване на българския народ към така създадения политически режим. Тук се очертах две възможности и два пъти. Приобщаването на българския народ към режима можеше да стане така: или чрез създаване на една политическа сила, или чрез стопанските и национални организации.

За първия път, върху възможностите за организирането на българския народ във една политическа сила, говорих преди няколко дни г-нъ Мушанов. Той поставя като условие за създаването на една такава политическа сила преди всичко политическата свобода. Той смята, че трябва да се даде пълна политическа свобода, пълна свобода на политическата мисъл в нашата страна, защото само така — казва той — може да се сътвори правдата.

Всичко това, г-да народни представители, наистина е хубаво. Едва ли ще има някой, който да не уважава политическата свобода, едва ли ще има някой, който да не я обича. Едва ли има някой да не въздиша за онова благосъстояние, когато никой не се интересува, особено държавата не се интересува от убеждението и настрояването на отделния гражданин, стига той да си плаща редовно данъците. Но това романтично минало отдавна си отиде със звуците на китарите и на мандолините. Днес ние живеем при една съвсем друга обстановка, при други етични и морални принципи и, най-важното, при съвсем други разбирания за ролята и за отношението на индивида към държавата и към нацията, която се издига над всичко. Та нима ние сме виновни за тия големи промени? Та нима ние сме виновни, че пълна индивидуална политическа свобода няма никъде, дори и вън така наречените демократически държави!

Но ако речем да създадем обществена политическа сила днес, като дадем пълна свобода на политическата мисъл, то даваме ли си сметка какви ще бъдат резултатите от всичко това? Г-да народни представители! На пръв поглед изглежда, че това не е много трудно. Нека се поясним.

Новото управление на страната, безспорно, създаде едно голямо обновително дѣло у нас и въ областта на правното, и въ областта на културно-просвѣтното и стопанското устройство на държавата. При тия неизразимо трудни обстоятелства да заздравиш стопанската организация, на което днес ние се радваме, ако щете при всичките ѝ недостатъци; да подобриш условията на работничеството и на селското население, да организираш младежта и да я издигнеш до един морален и обществен фактор — това са наистина етапи на едно голямо обновително дѣло. Е добре, тогава въ името на всичко това не можем ли ние да призовем българския народ и да образуваме една обществена, една политическа сила, която идеологично да продължи това строителство?

Всичко това наглед изглежда удобно, лесно, но аз мисля, че по тия пъти ние ще се върнем там, където свършихме през 1934 г., защото много лесно е да създадем една такава обществена сила, но същото не можем да спрем след това създаването на една нова, противодействаща на нея сила. По пътя на необходимата борба, която ще се развие, по пътя на логическите закони, тази обществена сила ще роди веднага и своето противодействие.

Г-да народни представители! При това положение остава си единственият път за приобщаване и организиране на българския народ — така както е казано и въ тронната реч — а именно, като се дадат нови насоки на професионалните организации и Съюза на запасното

войнство и чрез грижите за националното и гражданско възпитание на младежта. Въ тия организации ще влезе цялостният български народ. Чрез тия организации той ще служи на своята държава и — най-важното — на оная нова идеология, която е единствено възможна и която се налага от организираната общественост, от държавата, която е държава на всички класи и на всички съсловия. Тия стопански организации, следователно, и националната организация ще има да изиграят една голяма роля, тъй ще станат един важен елемент въ новото строителство. И ако ще трябва наистина да се твори политическата мисъл у нас по някакъв път, то ще бъде единствено по тия пъти — именно чрез тях.

Г-да народни представители! Това, което се направи за организиране на младежта, заслужава всяка наша похвала. Наистина предстои една огромна работа още. Извъншкото младежство още не е организирано и там предстои една тежка задача, защото наистина тя не може да се подаде така бързо на организиране, както школската младеж. Но въ всеки случай ние върваме, че въ скоро време и тая стая въ организиране на младежта ще бъде завършен. Днес въ България се диша по-леко и по-свободно. Нашата младеж вече вдигна своята глава и днес ние въ бодрите стъпки на бранническите дружини виждаме и чуваме да отеква тържественият и весел звън на възродена и велика България.

Г-да народни представители! Професионалните организации също така ще изиграят една голяма роля въ нашето строителство. Досега — трябва да констатирам — тази роля тъй все още не са изпълнили. Може би това се дължи на важни недостатъци въ тяхната правна и организационна същност, защото тъй у нас са публично-правни юридически лица, без да бъдат всъщност органи на държавата. Тъ не са държавни синдикати, каквито са въ Италия. Тъ както са устроени у нас, тъй почти съ нищо не се отличават от професионалните организации преди 1934 г., съ тази разлика само, че онѣзи, освен професионалните интереси, поставяха и политически, а днешните са аполитични. Но аз поддържам — поддържал съм и по-рано — че ние ще трябва да усвоим системата на корпоративното устройство, за да измислим тяхната физиономия и да установим действително едно сътрудничество между тях и държавата, което сътрудничество днес е съмнително. Дори конфликтът не ще бъде може би избягнат, както и не се избягва, за което ни свидетелствуват няколко стачки, които бѣха организирани по-рано.

Г-да народни представители! Няколко думи за общото ръководство на тия организации. Ние ги повърхихме на министър-председателя, подчертавайки съ това колко е голямо тяхното значение. Обаче наред съ това на министър-председателя ние повърхихме и административния контрол върху цялата нашата администрация. Наред съ това той дирижира днес нашата генерална вътрешна и външна политика. А освен това на неговите плещи е голямият и тежък ресор на Министерството на народното просвѣщение.

Аз съм поддържал по-рано, поддържам и сега, че министър-председателят трябва да бъде освободен от всички други ресори, за да се посвети изключително на тези големи и важни задачи — организиране на българския народ и направляване само на стопанските функции на държавата. Но така или иначе задачата е постигната, ако не напълно, поне отчасти, и националните ни сили са насочени днес, както се казва въ тронната реч, към по-полезна държавотворческа дейност и върху тях ще легне цялата държавна структура. Друг път няма и не може да има.

Градежът на тези организации, г-да народни представители, ще трябва да стане по пътищата на самосъзнанието, а не по пътищата на принудата, като тяхният вътрешен живот не бъде задущаван. Защото утрешния елит на нашия народ ще търсим там, от там ще бъде излъчен, не можем да го търсим по пътищата на непотизма, по роднинските пътища, известни още от Наполеоново време, по които и тогава, и сега, и винаги са ползвали и ще могат да изпълнят въ бъдеще добри парвенюта, но никога добри общественици и държавници.

Г-да народни представители! Създавайки така именно тази нова обществена сила, налага се да направим известни преобразования въ цялата наша държавна администрация. Някои недъзи въ нашата администрация трябва да ги отстраним, и то не съ замазване, а съ ржката на хигург. Ние ще трябва, преди всичко, да изржем оная стара гангрена, останала от миналото, наречена бюро-

кратизъм. Ние тръбва, преди всичко, да признаем, че имаме администрация, която стои на своята висота, която във всяко отношение стои по-високо от администрацията на съседните ни държави. Ние имаме администратори, които можаха да се справят с много тежки и важни служби. Във морално отношение все още нашата администрация е запазена, но все пак тръбва да признаем, че като чели чиновничеството напоследък не може да се справи с новото положение може би, поради липса на достатъчно подготовка или опит, може би и поради слабо чувство за служебна длъжност и обществена отговорност, но, най-важното, поради това, че то е обременено със излишна книжнина и формалистична дейност. Поради това, че има препитане на функциите на отделни лица и учреждения, виждаме един бумажизъм и редица ненужни чиновнически постове. И това, може би, затруднява ролята на нашата администрация.

Г-да народни представители! Преди всичко, ние тръбва да уясним отношенията между нашата администрация и полицията. Във полицията у нас има една строга иерархия, начело на която стои цивилно лице. Задачите на полицията знаем какви са. Шефове на службите са областните директори и околийските управители. Всъщност, никой не може да каже, от къде започват и къде свършват правата и задълженията на околийските управители към техните началници. Аз поддържам, че полицията у нас тръбва да се обособи във самостоятелна институция със чисто военна дисциплина и начело да стои цивилно лице, а да мине към Военното министерство, или пък да се обособи като отделно министерство.

Казахъ преди малко, че ние наблюдаваме препитане на функциите и ролята между отделни лица и учреждения. Само примърно ще посоча, че във областта на продоволствието и снабдяването на населението действуват няколко институции: Министерството на търговията, Комисарството по продоволствието, Дирекцията на гражданската мобилизация, Дирекцията на външната търговия — всички тези служби функционират с почти едни и същи задачи, имат едни и същи цели, обаче създават някои аномалии, за които аз ще кажа няколко думи след малко.

Във областта на земеделието също така има няколко институции със почти еднакви задачи а именно, Министерството на земеделието, земеделските камари, земеделските задруги, стопанските дирекции. Изобщо, мъчно може да се определи обсега на всяка една от тях. Виждаме, следователно, че нашата държавна машинария е твърде претрупана. Ако бже опростотворена, тя сигурно ще функционира по-леко. Тръбва да се пристъпи, следователно, към по-голяма унификация на службите, към тяхното опростотворяване. Особено това се налага във областта на отчетността, която е срашно бюрократична и сложна.

Г-да народни представители! Ето тези малки наглед, но доста съществени грапавини във нашето административно устройство илатъ да съдействуват за развитието на тази стара ржда, за която казахъ преди малко — бюрократизма, който създава книжност, забърканост, бавност във работата на нашите обществени учреждения.

Азъ високо ценя старанието на уважаемия министър-председател да се справи с този недъг, като създаде сега общия административен контрол з държавните служители по всички ведомства и който, съгласно дадените от него изявления, ще има между другото и задачите: чрез проучване на режима и положението на общите институции и служби да издери срѣдства за установяване, координиране и активизиране на тези институти и служби. Всичко това е много хубаво, и ние можем да очакваме много полезни резултати.

Г-да народни представители! Във тронната реч се отдѣля най-много мѣсто за нашето народно стопанство и финанси. Във това отношение ние единодушно тръбва да признаем голямите трудности, при които правителството е длъжно да работи. Нашият народ не може да не вижда, и той вижда много добре, откъде илатъ всички голями смущения във нашето народно стопанство. Той знае, че тези смущения са извън нашите сили, извън нашите възможности и затова съ съзнание и дисциплина понася известни лишения, търпи известни неудобства. Ние не можем да не подчертаем голямата грижа на правителството за осигуряване поминъка на слабите стопански слоеве, като установи известна хармония между техните доходи и силно повишеното ниво на живота. Във това отношение, наистина, смущения се забелязват, хармонията тѣсто пѣти се нарушава, обаче, както казахъ, има сили, които действуватъ мимо насъ и съ които правителството мъчно може да се справи.

Преди всичко, необходимо е, за да се тури край на това колебание и да се установи истинска хармония, да се установятъ твърди цени. Възможно ли е въобще да се установятъ твърди цени у насъ? Преди да отговоря на този въпрос, г-да народни представители, нека да очертая, каква е картината на поскупването у насъ. Общото равнище на цените към м. ноември настоящата година, въ сравнение съ цените за 1939 г. на едро, се е покачило така: въ Германия до 7%; въ Португалия — 14%; въ Унгария — 22%; въ Англия — 26%; въ Турция — 27%; въ Швейцария — 28%; въ Швеция — 32%; въ Финландия — 33%; въ Норвегия — 37%; въ Дания — 47%; въ бивша Югославия — 76% и въ Румъния — 119%. Въ България, споредъ официалните цифри, които министър-председателъ преди нѣколко дни каза, че не са вѣрни, поскупването е 52%. И азъ допускамъ, че тази цифра не е вѣрна. Не мога да определя, точно каква е, може би е къмъ 35-40%. Това въпрочемъ не е важно за изводите, които искамъ да направя.

Само за трите лѣтни месеци на настоящата година поскупването е въздѣзло на 11-5 пункта срещу увеличение отъ 7-1 пункта за първите шест месеца. Успоредно покачване се наблюдава и въ цените на дребно.

Надниците на обикновените работници въ сравнение съ м. августъ 1940 г. са се увеличили съ 40%, докато индексътъ за издръжка на живота на срѣдно градско домакинство се е покачилъ за същото време съ 20% при покачване на цените на дребно съ 39%. За времето отъ октомври 1940 г. до февруари 1941 г. цените на вносни стоките са се покачили съ 4-8%, а цените на стоки за мѣстна консумация съ 3-5% — това само за 4 месеца. Презъ месеците юний и юлий на настоящата година покачването на индекса е съ 7 пункта, или 4-2%, което се дължи на увеличението на цените на вносни стоките съ 6%.

Следователно, г-да народни представители, заключение отъ тия цифри е следното: първо, увеличението на цените презъ 1941 г. е по-малко, отколкото на цените презъ 1940 г. Това се дължи все пакъ на една здрава политика за цените, която правителството проведе съ достатъчна твърдост. Второ, цените на индустриалните произведения, които ние внасяме отъвън, са се отразили върху цените на артикулите отъ вътрешенъ произходъ, върху съществуването на така наречения изравнителен фондъ, който не е могълъ да спре тая връзка и тая зависимост. Трето, върху декларацията на правителството презъ месецъ октомври 1940 г., че няма да се увеличаватъ цените на индустриалните и зърнените произведения, те са се увеличили, което иде да покаже, че правителството не е могло да спре увеличението на тия цени.

Г-да народни представители! Наредъ съ това увеличение на цените, правителството, както казахъ, взема достатъчно мѣрки, за да повиши консумативната способност на слабите стопански слоеве, което се изрази въ едно процентно увеличение на заплатите на чиновниците и увеличаване на работническите надници. Ако се включатъ всички добавки отъ лѣтото на 1939 г. и увеличението на чиновническите заплати презъ 1940 и 1941 г., те са увеличаватъ съ 35%, презъ което време индексътъ на поскупването на издръжката на срѣдното семейство се е покачилъ почти съ същия процентъ.

При това положение, следователно, ние можемъ да отговоримъ на въпроса: възможно ли е да имаме здрави цени или не? И азъ отговарямъ: здрави цени, стабилни цени абсолютно невъзможно е да има и затуй въ тронната речъ не се говори за здрави цени, а за заздравяване на цените, не се говори за стабилни цени, а само за заздравени цени. Какво ще рече заздравяване на цените? Заздравяване на цените ще рече да се установи по-голяма система, по-голямъ редъ, да се установи едно временно поне задръжане на цените и да може до известна степенъ да се смекчи оная зависимост на цените отъ вънъ и вътре. Но за да стане това нѣщо, необходимо е да се извърши следното преустройство.

Преди всичко, както казахъ преди малко, тръбва да се установи пълно единство, пълна хармония и пълна зависимост между производството, разиѣната и разпредѣлението. Тези голями стопански отрасли са прѣснати днесъ въ нѣколко различни учреждения. Липса единна воля, единна идея, единъ умъ, който да ръководи и контролира съответните органи. Сега, благодарение на прѣснатостта на тия служби, имаме едно обкръване всрѣдъ голямо множество задачи. Ние имаме нормирани максимални цени, имаме нормирани минимални цени, имаме нормирани предмети съ опредѣленъ процентъ печалба, имаме мѣстни нормировки, които са предоставени на комисарите, имаме

нормиране на цени на базата от 1939 г., въобще съ всички тия нормировки имаме безброй много списъци на артикули, окръжни наредби, които съставят единъ лабиринт, въ който нашите комисари, общински и околийски, вдигатъ безпомощно ръце и не знаятъ откъде да почнатъ и къде да свършатъ.

Следователно, налага се една унификация въ това отношение, едно единство въ направлението на нашия стопански животъ и главно въ производството и въ разпредѣлението на стопанските блага.

Г-да народни представители! Може би поради липсата на това единство въ задачите ние наблюдаваме днесъ нѣкои дребни нѣща, които г-нъ Мушановъ нарече дребни камъчета, които не сж Богъ знае отъ какво голѣмо значение за нашия стопански животъ, но които би било желателно да бъдатъ отстранени.

Г-да народни представители! Трѣбва да се отиде къмъ заздравяване на ценитѣ по много и много съображения. Преди всичко, за да се създаде довѣрие въ българския народъ. Защото, ако ние имаме все така неустановени цени, подаващи се на бързи промѣни, бждете сигурни, че довѣрието къмъ нашата национална монета не може да не се подбие, въпрѣки обстоятелството, че ние имаме стабилно положение на нашия левъ. Все пакъ, ако не спре това повишение на ценитѣ, твърде е възможно да се отиде до една фактическа инфлация, за която впрочемъ нѣма никакви обективни възможности. Това недовѣрие къмъ нашата национална монета днесъ се изразява, преди всичко, въ стремежа за инвестииране на паричнитѣ спестявания. Това личи, прочее, отъ голѣмото повишение стойността на недвижимитѣ имоти. За примѣръ мога да посоча високото поскупване на апартаментитѣ тукъ въ София, които увеличиха двойно и тройно своята цена въ сравнение съ 1939 г.

Тая несигурностъ създава и стремежа къмъ запасяване, стремѣжъ сжщо така съ нищо неоправданъ.

Г-да народни представители! Може би голѣмото парично обращение у насъ сжщо така да съдействува за повишението на ценитѣ и скѣпотията. Г-нъ министърътъ на финанситѣ най-добре ще знае на ка-ло се дължи това увеличение на паричното обращение и дали то ще може нѣщо да повлияе на повишението на ценитѣ. Въ всѣки случай увеличението на паричното обращение е единъ фактъ. Отъ 7.025 милиона парично обращение презъ септемврий 1940 г., то се увеличава на 14.886 милиона на 7 октомврий 1941 г. — това сж официални сведения — значи, почти двойно. Азъ не зная, дали действително се е отразило това увеличение на паричното обращение върху ценитѣ, но казвамъ, ако то действително оказва нѣкакво влияние, г-нъ министърътъ на финанситѣ ще знае какъ да го ограничи.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Звъни) Петъ минути Ви оставатъ.

Гавраилъ Ленковъ: Свършвамъ. — Но, г-да народни представители, въпрѣки това, българскиятъ народъ остана съ голѣмо довѣрие къмъ своята държава и къмъ своето управление. Затова най-красноречиво говори увеличението на спестовнитѣ влогове. По-красноречиво доказателство отъ това нѣма. За првритѣ 8 месеца отъ избухването на войната влогветѣ въ Пощенската спестовна каса сж се увеличили съ 487 милиона лева, а отъ избухването на войната до днесъ — съ 1045 милиона. Сжщото е и съ влогветѣ въ популярнитѣ банки, които сж се увеличили съ 1082 милиона лева презъ првритѣ осемъ месеца отъ избухването на войната — отъ 3431 на 4513 милиона.

Г-да народни представители! Въпрѣки всички трудности, общиятъ обликъ на живота у насъ е все още въ свѣтлинѣ краски и заслугата на правителството въ всѣко отношение тукъ е огромна. Правителството работи и продължава да работи съ небивало усърдие и отзывчивостъ къмъ всички парлвни проблеми, вслушвайки се винаги въ нашитѣ полезни съвети. И затуй днесъ правителство и Парламентъ сж една целъ, една мисль, една идея, една надежда — да сътворимъ една действително нова и благодарствуваша България въ новитѣ граници на обединения български народъ. Въ тѣзи нови граници трѣбва да се чувствува все повече и повече едно силно волево и творческо начало, около което народътъ да се сплотява все по-силно и по-силно. Ние сме народъ младъ, жизненъ, трудолюбивъ. Съ таквъ народъ се правятъ чудеса. Нуждни сж само творци, апостоли и водачи. И тѣхъ ги имаме, защото добръ народъ не може да не създаде добри водачи. Имамъ ги днесъ, ще ги имаме и утре.

Г-да народни представители! Българскиятъ народъ никога не е билъ наковалня. Той е билъ чукъ. Ние днесъ ще

се помѣчимъ да създадемъ отъ него една здрава, стопанена топка, отъ която да отскачатъ всички удари, откъдето и да дойдатъ тѣ, но не и глиненъ сждъ, който да се разбие още при првритѣ удари. Българската държава, българскиятъ народъ не сж били никога глиненъ сждъ, нѣма и да бждатъ. Сега, следователно, предстои една непрекъсната, усилена творческа и влѣхновена служба. Тая служба ние ще я дадемъ, за да изпълнимъ огромната политическа и културна роля на Балканитѣ и въ Европа, която ни възлага днешното време. (Нѣкои народни представители ржкоплѣскатъ)

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Александъръ Цанковъ.

Александъръ Ц. Цанковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! България е, може би, единствената страна на континента, която е останала още при парламентарния режимъ. Макаръ между днешния парламентаризмъ и онзи, който ние познаваме отъ миналото, да има сжщевенна разлика, все пакъ ние сме при една система на управление, въ която народътъ, чрезъ своитѣ избраници, взема участие въ управлението и го контролира. Ние пкъ, които не можахме нито да се приспособимъ, нито да се приобшимъ къмъ тази система, сме благодарни, че ни се дава възможностъ отъ тази трибуна да кажемъ думата си по въпроситѣ на управлението и да влѣземъ въ общение съ ония, които сж ни дали довѣрието си, изпращайки ни тукъ.

Г-да народни представители! Дветѣ години, 1940 и 1941, ще бждатъ отбелязани въ историята на България съ две крупни събития. Миналата година, презъ месецъ септемврий, ние празнувахме присъединението на Добруджа къмъ България. Ето тази година, 1941 г., ние празнуваме обединението на България, присъединението и на другитѣ български земи, които едни злополучни договори за миръ бѣха откъснали отъ грѣдъта на майката-отечество, и тѣ благодарение стечение на обстоятелствата едѣа по една връшатъ къмъ родината си.

Г-да народни представители! На 1 мартъ т. г. ние опредѣлихме окончателно нашитѣ позиции въ свѣтовнитѣ събития и въ свѣтовната политика. Съ присъединението н къмъ Осѣта, политиката на миръ и неутралитетъ биле изоставени. Ние се опредѣлихме, но ние имаме това благоприятно положение, че останаме невоюваща държава. Ние че войната не ни засѣга, не че ние сме извънъ нея, но ние не сме взели участие съ нашитѣ въоръжени сили, не сме се намѣсили, защото, разбира се, отъ това засега не е станало и нужда.

Войната, г-да народни представители, която започна и все бѣе бушува две години, постави една голѣма целъ — по-втарялъ съмъ я много пѣти предъ васъ. Не се касае до унищожаването на мирнитѣ договори, до ревизия на мирнитѣ договори, наложени на насъ победенитѣ въ Парижкитѣ предградия, а се касае за едно ново преустройство на свѣта, за едно ново прекрояване, ако щете, на свѣтовната карта. Това е голѣмата целъ, сжщинската революционна целъ, която е поставена за разрешение въ тази незапомнена въ историята по своитѣ размѣни, а може би и по своитѣ кървопролития, война. Тая голѣма война бѣ предшествувала, както си спомняте, отъ балканската война презъ 1912—1913 г. и отъ войната 1914—1918 г. Следъ една пауза отъ 21 години започва второто действие на свѣтовната трагедия. Каква целъ, наистина, е поставена на сегашната война? Събаряне на мирнитѣ договори ли само? Не, установяването на единъ новъ социаленъ и стопански строй. Въ борба, въ състезание сж три свѣголеда, три обществени системи: капитализмътъ, марксистическиятъ социализмътъ или, както той още по-популярно е известенъ, болшевикътъ и националсоциализмътъ. Воюватъ типичнитѣ представители на тѣзи три системи.

Като че ли providението опредѣля на всѣки голѣмъ и малкъ народъ по една историческа мисия, предопредѣля го да извърши нѣщо. И азъ въ духа на тѣзи разсждения, преглеждайки малко историята и това, което става днесъ по бойнитѣ полета, виждамъ Англия, отъ една страна, представителка на капитализма, която грабна орѣжиято, за да защити системата, която тя представлява. Мисията на Англия бѣше, поради нейното моритимно положение, да утвърди системата, която просуществова повече отъ столѣтиѣ и половина. Азъ не съмъ отъ онѣзи, които се отнасятъ съ вражда и съ ненавистъ къмъ този общественъ строй. Той има своитѣ исторически заслуги за човѣчеството. И ако трѣбва да ги припомнимъ на васъ, тѣ сж, че той даде широкъ просторъ, полетъ на човѣшкия духъ, на човѣшката инициатива. Капитализмътъ ни завеща много ценности, духовни и материални, въ наследство, азъху които културното човѣчество ще гради и въ бждещъ.

капитализмът изживя своето време. Той е надживял вече стъ времето, и той е принуден и волю-неволю ще слезе от сцената на историята. Това бѣ мисията на Англия — да утвърди тази система, да организира свѣта въ духа и въ идеитѣ, които носѣше капитализмътъ. И не случайно тя до днесъ има най-голѣмитѣ владения на свѣта и най-крупнитѣ свѣтовни богатства. Русия, по моето разбиране, въ което съмъ се лѣгалъ, защото днесъ ме опровергаха фактитѣ — по това мнение не бѣше само мое, то бѣше на нѣкои руси и даже на европейци — Русия имаше друга свѣтовна мисия, която, обаче, поради това, че се зарази отъ маркиския социализмъ, поиска да играе голѣма, решителна роля въ живота и въ събитията на свѣта и на Европа. Русия, ако я погледнете на картата, виждате, че свързва двама материка, Европа и Азия, и нейната свѣтовна мисия бѣше да оползотвори и да предаде културнитѣ ценности, европейската цивилизация, на Азия, и обратното — ценното отъ Азия да гѣ предаде на Европа. Такъвт е билъ смисълътъ на голѣмитѣ реформи на Петра Велики, който поиска да изравни Русия съ тогавашна Европа. Азъ давахъ друго тълкуване на болшевишката революция. Азъ мислѣхъ, че Русия съ тая революция трѣбва да навакса и да се изравни, както това отговаря на нейнитѣ богатства и на обширнитѣ ѣ владения, съ Европа, за да служи на Европа. Но рускитѣ доктринери помислиха, че тѣ сѣ призовани да приложатъ маркиския социализмъ въ Европа и въ свѣта и отхвърстиха задачата, която историята бѣше предопредѣлила на Русия.

Германия е призована да реорганизира Европа, да даде новия общественъ строй, който така сполучливо е нареченъ националсоциалистически. Докато болшевишмътъ иска да залѣ свѣта и да наложи една доктрина и една система, унифицирана за всички народи, Германия е носителъ на единъ строй незадължителенъ, но който ще се наложи самъ по себе си, защото народитѣ сѣ свързани единъ съ други. Тѣ не само си заимствуватъ идеи, но тѣ сѣ свързани като едно нераздѣлно звено. Бидейки въ центъра на Европа, въ сърдцето на Европа, тя свързва частитѣ на този материкъ. Германскитѣ националсоциализмъ гради върху капитализма. Той не гѣ унищожава издѣно, както направи болшевишмътъ. Той иска да запази и оползотвори ония ценности, които тая система, капиталистическата, ни даде и ни завещава. Тази е мисията, свѣтовната историческа мисия, на Германия. Това е мисията на тия три голѣми колоса, които днесъ по бойнитѣ полета си даватъ сражение и отстояватъ правото си на съществуване.

Азъ мислѣхъ, че въ свѣта можеха да съществуватъ дветѣ системи, болшевишката и националсоциалистическата: едната, която щѣше да господствува надъ изтока, преимушествено въ Азиатския материкъ, и другата, която щѣше да господствува въ европейския материкъ — националсоциалистическата. Но види се, че събитията се решаватъ днесъ другоаче. Двата колоса, Германия и Русия, си даватъ сражение, голѣмо сражение. Съ затаенъ дѣхъ члвчеството следи резултатитѣ, очаква победата. Може би за това, защото имамъ такива убеждения, които вие знаете; може би за това, че съдбата на нашето отечество е свързана съ Германия, може би за това, че всички желаемъ най-сетне да има правда въ тая свѣтъ, азъ съмъ убеденъ, че Германия ще победи. (Ржкоплѣскания)

Азъ мислѣхъ, че действително тѣзи две системи могатъ да съществуватъ паралелно. Какво ще остане отъ тѣхъ, само близкото бъдеще, близкото време ще ни покаже.

Г-да народни представители! Съ нашето присъединение къмъ Тристранния пактъ, казахъ, ние опредѣлихме вече окончателно нашето положение въ свѣтовнитѣ събития и въ политическия животъ на Европа. Ние сме на страната на Осьта.

Г-да народни представители! България се присъедини къмъ Тристранния пактъ не само заради това, че тя вѣрваше, че Германия ще победи, но насъ животътъ, мирнитѣ договори ни заставиха да отидемъ на тази страна. Ние не можехме да избираме много. Вие ще си спомнете, какво бѣ положението на България, какви бѣха отношенията на нашитѣ съседи, на всички, които бѣха въ лагера на победителитѣ, къмъ насъ. Ние мѣчно съществувахме. Ние чакахме дълго време да стане ревизия на мирнитѣ договори. Това не биде. И трѣбваше да избухне тая война, за да бжлатъ зачетени нашитѣ права. Нашитѣ права сѣ зачетени. Ние сме на страната на Осьта затова — цитирамъ тукъ думитѣ на нашия министъръ-председател, казани на 1 мартъ въ Виена — защото желаемъ споредъ силитѣ и срѣдствата си да участвуваме въ преустройството на Европа и, преди всичко, въ преустройството на Юго-изтока. Ние сме балканска държава, и азъ ще си позволя да кажа нѣколко думи за нашата мисия като балканска държава.

Историята ни бѣше предопредѣлила да замѣстимъ нѣкогашната Византия. И дълги борби, съ столѣтия, водиха нашитѣ царе, за да укрепятъ българската държава и да ѣ дадатъ нейнитѣ естествени граници, за да бжде тя онзи елементъ на миръ и редъ, който е толкова необходимъ за тази частъ на европейския материкъ. Не успѣхме, но ние никога не сме се отказвали отъ тая наша мисия, защото тя отговаря не само на нашитѣ вѣждедения, тя отговаря и на нашитѣ интереси. И затова ние се присъединихме къмъ държавитѣ отъ Осьта — за да можемъ да изпълнимъ мисията, която съдбата предопредѣли на България, но преди всичко да закрепнемъ като държава на миръ и на редъ. Ние сме въ срѣдата на Балканския полуостровъ. Миръ и редъ може да има само тогава, когато центърътъ е здравъ, силенъ, когато държавата, която заема този центъръ, има своитѣ естествени граници. Ние участвуваме на страната на Осьта, за да осъществимъ нашитѣ жизнени интереси, да добиемъ нашето жизнено пространство, да присъединимъ, да придобиемъ онѣзи земи, които по право ни принадлежатъ, които сѣ неотемлима частъ отъ нашето отечество, за които ние столѣтия сме лѣли потоци и потоци българска кръвъ. И азъ вѣрвамъ, че този пътъ България ще бжде обединена и то напълно обединена.

Г-да народни представители! Нашитѣ жизнени интереси сѣ на бѣломорския брѣгъ; нашитѣ жизнени интереси, нашето жизнено пространство е въ Македония и въ Добруджа. Тѣзи три области сѣ вече наши, тѣ се връщатъ къмъ родината си. Г-да народни представители! Македония и Тракия, както и Добруджа принадлежатъ намъ и ние заслужено ги получаваме. Има едно мнение, че ние получаваме незаслужено или даромъ всички тѣзи земи, безъ да сме гръмнали нито една пушка, че тѣ нѣкакси сѣ подаръкъ намъ или че сме издебнали щастливитѣ моменти, за да ги получимъ и да ги получимъ, както мислятъ нѣкои, незаслужено. Има ли смисълъ и трѣбва ли да ви губя времето, нужно ли е да се убеждаваме, че и Македония, че и Добруджа, че и Тракия не сѣ незаслужено дадени намъ? Ние сме воювали за тѣхъ, тѣ сѣ наши, отъ насъ откъсвани, тѣ сѣ следвали нашата съдба. Ние ги получаваме следъ две кървополитни войни: балканската въ 1912 и 1913 г., когато воювахме за националното обединение на България, и въ свѣтовната въ 1915—1918 г., когато воювахме пакъ за националното обединение на България. Ами народнитѣ въстания — Илиндското въстание, Срѣдногорското въстание — не бѣха ли изразъ на борческия духъ, на жаждата за свобода и за народно единство на единъ народъ, който цѣли петъ вѣка прекара въ робство и най-после се събуди и поиска своето въ историята и въ живота на Балканитѣ? Ние имаме, г-да народни представители, и други заслуги. Ние не се подчинихме и не влѣзнахме въ Балканския пактъ, отъ който се проектираше да се създаде една голѣма сила, която ча бжде използвана при една бъдеща война. Ние не можехме да се присъединимъ къмъ Балканския пактъ. Не се намѣри българско правителство тогава — макаръ че бѣхме подъ известенъ натискъ да се присъединимъ и ние къмъ този пактъ — което да направимъ това. Ние развалихме, да употребя този изразъ, донѣкъде смѣткитѣ, които нѣкои страни си правѣха. Но, г-да народни представители, както казахъ, ние дължимъ нашето обединение и на това, което стана. Сърбитѣ обяха присъединението си къмъ Тристранния пактъ на 25 мартъ. На 27 стана превратътъ. Една латинска пословица ми се струва казва: „Когато боговетѣ искатъ да погубятъ нѣкого, най-напредъ му взематъ ума.“ Сърбитѣ, които получаваша Солунъ и бѣха гарантирани въ своята териториална цѣлостъ, на които се обеща, че германски войникъ нѣма да мине презъ тѣхна територия, направиха това, което никой не очакваше. Но има и друга пословица, която казва, че всѣки грѣхъ рано или късно се наказва. Ние нѣмаме никакви причини — азъ най-малкото — да злорадствуваме върху нещастieto на този нашъ съседъ. И нашата политика до 25 мартъ бѣше друга — ние ждаехме, всички български правителства ждаеха да бждатъ въ най-приятелски, въ най-дружелюбни отношения къмъ сръбската държава, така както подобава на два родствени народа. Ние сключихме и пактъ за вѣчно приятелство. Азъ бѣхъ също така отъ онѣзи, които насърчиха и одобриха тази инициатива. Одобрихъ я, защото смѣтахъ, че съ течение на времето ще се възстанови доверието между двата народа, че ще се забравя много отъ миналото, че страститѣ ще се притѣпятъ и ще бждатъ задоволени малкитѣ искания, които имаше тогава България — да се пустне българската книга въ Македония, да се измѣнятъ малко отношенията къмъ българитѣ въ Македония, да бждатъ тѣ по-човѣшки, за да бжде, както се казва, Македония не ябълката на раздора, а да бжде звено между двата народа. Това, което стана, не стана по

наша вина. Но щомъ господата отидоха срещу съдбата си и тръбна да изгърпят наказанието си за прегръщането, което направиха, наше право е, ние имаме това право, да искаме земитъ, които бѣха български.

Азъ искамъ да ви припомня, г-да народни представители, какъ даже въ тази наша срѣда се посрещна влизането на Сърбия въ Осьта. Фактътъ, че ней бѣ гарантирана териториалната цѣлостъ, че ней бѣ обещанъ Солунъ, че ней бѣ обещано германски войници да не минатъ презъ нея, това насъ ни засегна малко — мнозина се почувстваха засегнати. И азъ разбрахъ защо. Не че ние измѣнихме поведението си и претенциитъ си спрямо Сърбия, но въ това извънредно благоприятно положение, което Германия и Италия даваха на Сърбия, азъ за себе си виждахъ, че тя пакъ ще бѣде галеното дете, че тя пакъ ще бѣде онова, което бѣше, че съ нея ние единъ видъ едва ли ще можемъ да приказваме нѣкога и че всичко това, което желаеъ, ще остане може би само едно пожелание, че Сърбия ще остане на своитъ стари позиции. Сърбия нѣмаше добри намѣрения спрямо насъ. Сърбитъ замечтаха за една интегрална Югославия отъ Триглавъ до Черно-море, за една единна държава, въ която ние трѣбваше да съставляваме частъ. Имаше случаи да кажа на сръбски държавници, че това нѣма да бѣде — да не си правятъ илюзии, че България ще бѣде частъ отъ интегрална Югославия. Ние сме народъ свободолюбивъ, ние сме народъ, който въ защита на своята свобода и независимостъ вдигна три империи въ въздуха: (Ржкоплѣскания) Византия, Турция и Русия. Ние пратихме на Русия и деятели, които я управляватъ; нашата намѣна въ 1915 г. на страната на Съюза реши поражението на Русия.

Г-да народни представители! България е обединена. Но има едно фатално „но“. Не че обединението не бѣше пълно. Азъ съмъ убеденъ, че то ще стане (Ржкоплѣскания) — отъ насъ зависи, отъ нашия тактъ, отъ нашето търпение, отъ нашето умение. Мене ме огорчаватъ и смущаватъ по-скоро нѣкои нагледъ дребни факти. Сигурно и до васъ идватъ оплаквания на наши сънародници отъ Костуръ, отъ Леринъ, отъ Воденъ, за лошото отношение къмъ тѣхъ отъ страна на гръцкитъ власти, че тия наши сънародници тамъ сж клеветени. Тия българи, които каточели бѣха изчезнали и бѣха принудени, за да запазятъ имота и честта си, да се приспособятъ, при свободата излѣззоха, като легендарната птица, възродени и възкрѣснали отъ единъ пожаръ, и тѣхнитъ грѣхъ е, че искатъ да бждатъ българи Вѣрно е, че ние не сме потомци нито на Омира, нито на Одисея и не умѣемъ да се приспособяваме, за да печелимъ симпатии. Въ това отношение сме доста неодѣлани, може би, доста груби, но ние сме добри и нашиятъ грѣхъ е тоя. Но ние съ храбростъ и съ кръвъ воювахме за тѣзи земи. Ние тамъ дадохме толкова жертви. Тая земя е напоена само съ българска кръвъ. Азъ съмъ убеденъ, че това положение ще се поправи, но мисля, че изразявамъ и вашата болка, и вашата мъка отъ това отношение къмъ нашиятъ сънародници тамъ.

Ние приличаме въ това отношение, по нашата неспособностъ, донѣкъде на самитъ германци. И тѣ като насъ сж малко груби, малко прями.

**Д-ръ Георги Рафаиловъ:** И честни.

**Александъръ Ц. Цанковъ:** И германцитъ не сж потомци на нѣкой отъ класическитъ народи. Тѣ сж потомци на Фридрихъ Велики, на Фридрихъ Барбароса, на Карла Велики, на всички тия велики люде, които създадоха сегашна и древна Германия. Въ характера, въ държането на германцитъ и българитъ, макаръ да сме две различни нации, расово и племенно различни, има нѣщо общо. Нѣщо повече, азъ, и не само азъ, но и наши и германски историци намиратъ и една аналогия, известна общностъ въ съдбата, а азъ бихъ казалъ, и въ мисията на тия два народа. Германия, бидейки въ сърцето на Европа, дълги столѣтия се бори за своето обединение: една държава, единъ народъ, единъ водачъ. Ето тоя идеалъ сега се осъществява. Дълги столѣтия и ние водихме борба бидейки въ сърцето на Балканския полуостровъ, за една единна, солидна, благоустроена държава — България. И тукъ ли е само общността? Ако Германия е призвана да реорганизира и създаде нова Европа, ние имаме единъ мандатъ, който получихме по силата на факта, че се присѣдинихме къмъ Осьта — да приобщимъ нашиятъ усилия за реорганизирането на Балканитъ, да се създаде ново устройство на Балканитъ, ново прекрояване на картата, като всѣки получи своето и, преди всичко, България получи своето си. Тая е аналогията, бихъ казалъ, между двѣтѣ тия държави.

Намъ ни свързва и съдбата. Общо е убеждението — тукъ по нищо не се различаваме, ето онзи день и г-нъ Мухановъ се съгласи съ тази мисль — че съдбата на

Германия определя и нашата съдба. Всички си представяме какво би било, ако колелото на съдбата се въртѣше по обратенъ пътъ. Ужасъ! Не, това нѣма да бѣде. Азъ вѣрвамъ и вие вѣрвате, че това нѣма да бѣде. Германското оръжие ще победи. Ще победи социалната правда. Ще бѣде наказанъ грѣхътъ, който се извърши въ 1918 г. Германското оръжие ще победи, ще дойде мирътъ, ще дойде действително единъ новъ редъ.

Какво ще стане съ болшеизма? Представете ли си вие сега, какво е болшеизмътъ и какво би било, ако войната между Германия и Русия бѣше избухнала подиръ една-две години, или ако военното щастие се обърне на страната на Русия? Това, разбира се, нѣма да бѣде. Какъвъ страшенъ мракъ, нищета и мизерия биха залѣли свѣта! А въ тая мизерия малкитъ като насъ ще се удавятъ най-сигурно, най-бързо.

Г-да народни представители! Онова, което азъ сподѣлямъ и одобрявамъ въ тронното слово, защото то изразява нашиятъ чувства и чувствата на народа, който ни е пратилъ тукъ, това е почитта, адмирацията и благодарността ни къмъ великитъ народи, германския и италианския, и къмъ тѣхнитъ водачи. Азъ одобрявамъ този изразъ, който е сърдеченъ и който отговаря на истината.

Нашиятъ народъ спонтанно, безъ поръчка, безъ натруфеностъ, безъ реклама, радушно и сърдечно посрѣщаше и изпращаше минаващитъ германски войници. Нашиятъ народъ и онзи день въ събота на великата задушница отпрати топли молитви както за своитъ синове, които мрѣха по бойнитъ полета за България, така и за синоветъ на тия два народа, които днесъ гинатъ и отстояватъ правото на Европа да бѣде или да не бѣде. Нека тѣ почиватъ въ миръ и въ слава!

Бихъ си позволилъ да дамъ една препорѣка, да направя едно внушение — може би нѣма нужда отъ него и затова прося веднага извинение — за нашето държане спрямо германцитъ. Азъ съмъ билъ германски студентъ, училъ съмъ се въ Германия и имамъ претенцията малко нѣщо да познавамъ германцитъ. Това сж хора сърдечни, макаръ и привидно студени и затворени; това сж хора чувствителни къмъ всѣко внимание; това сж хора честни и рицари. И мисля, че съ тѣхъ ние винаги можемъ да се разбираме, ако бждемъ тѣ сжщо — както прилича и както отговаря на нашия характеръ — честни, рицари и откровени съ тѣхъ, ако откровено третираме и разискваме въпроситъ, които биха се появили между насъ и тѣхъ. А ние съ тѣхъ, и сега, докато трае войната, и дълго дълго следъ войната, понеже влизаме въ новия европейски редъ, въ новото устройство на свѣта, въ което националъ-социалистическитъ идеи ще бждатъ господствуващи, имаме всичкия интересъ, и политически и стопански да бждемъ въ искрени отношения. Не съ хитрини, не съ надлъгвания! Не! Открито! Тѣ ще ни разбератъ по-добре и — най-важното — ще ни уважаватъ повече.

Г-да народни представители! Следвайки текста на тронното слово, искамъ да се спра съ нѣколко думи върху отношенията ни съ нашиятъ съседни и съ Италия.

Азъ държа да кажа нѣколко думи за Италия отъ уважение и отъ симпатии, които имамъ къмъ този великъ народъ, който даде толкова културни ценности на свѣта, ненадминати може би духовни богатства. Държа да кажа нѣколко думи и поради това, че най-сетне ние сме и въ родствени връзки съ тая велика държава. Нашиятъ две династии, царствуващитъ домове сж близки роднини. Искамъ да кажа нѣколко думи и за това, защото ние ще трѣбва да направимъ всичко, за да спечелимъ симпатитъ и довѣрието на този народъ. Ние трѣбва да увеличимъ италианцитъ, че нѣмаме интереси различни отъ тѣхнитъ, че не бихме желали никога да отидемъ въ разрѣзъ съ тѣхнитъ разбирания и съ тѣхнитъ интереси; да имамъ по-голямъ довѣрие къмъ насъ. Съдбата ни свърза и съ грѣхъ и ние ще трѣбва да държимъ смѣтка и за това. Но — границитъ на Македония! Ние искаме Македония тѣй, както тя се разбира етнографски и географски, тѣй, както тя е установена въ всички исторически актове. Географска и етнографска Македония, Тракия и Добруджа — това искаме ние. Азъ имамъ съзнанието за тежкото положение и за голѣмитъ грижи, които тия голѣми държави иматъ днесъ. Въ този моментъ, когато мечовѣтъ сж кръстосани и когато топовѣтъ още гърмятъ, би било нетактично отъ наша страна да ги обременяваме и съ нашиятъ грижи. Но все пакъ, не мога да не стана тълкувателъ на разбирането, че цѣла Македония трѣбва да бѣде наша. Убежденъ съмъ, че ние ще бждемъ разбрани, защото, г-да народни представители, така както е оръзана, тя икономически — пресилена е да кажа ще загине — ще страда Тѣзи, които сж ходили въ Македония, знайтъ, че тамъ, освенъ Скопие, нито единъ градъ не е процъвтѣлъ. Има страшенъ мате-

риалент и духовен упадък. И това не е случайно. Македония загуби една част от своите земи. Сърбитъ можаха лесно да ги жертвуват, защото тѣ не бѣха тѣхна. Думата ми е за Костур, Леринъ и пр. Но, както казахъ, нека оставимъ този въпросъ да бѣде третиранъ при по-друга обстановка, нека бѣдемъ по-тактични, и най-важно, нека имаме търпение и довърне въ тия велики сили. И азъ ще припомня това, което единъ италиански вестникъ, струва ми се „Джорнале д'Италия“, бѣше писалъ по случай посещението на Негово Величество и на нашия министъръ-председател въ Римъ — че тѣ сѣ приети и че всичкитъ въпроси сѣ третирали съ римска справедливост. Ние разчитаме на римската справедливост, на справедливостта на Италия, на великитъ потомци на великия Римъ. На това разчитаме.

Г-да народни представители! Следвайки тронното слово, азъ идвамъ на нашитъ отношения съ Румъния. Вие ще си спомните, че не единъ път отъ тая трибуна и отъ другаде, гдето съмъ ималъ възможност, съмъ одобрявалъ умѣреността на нашето правителство и на нашата политика — че ние не се поддадохме на московскитъ съблазни да искаме цѣла Добруджа и да имаме обща граница съ Русия. Тая умѣреностъ има общо одобрение, струва ми се. Като казвамъ общо одобрение, разбирамъ, че политически мислещитъ хора одобриха и одобряватъ тая умѣреностъ. И двата народа иматъ жизнени интереси да бѣдатъ въ добри, искрени, сърдечни, честни приятелски отношения.

Това е било нашето неизмѣнно желание. То бѣше по-кръсно само въ 1913 г., когато румънитъ посегнаха и взеха първо Силистрия и после цѣлата така наречена Южна Добруджа и я присъединиха къмъ своето кралство. Ние искаме да бѣдемъ въ добри отношения съ този нашъ съседъ. Насъ ни свързватъ и минали спомени. Букурещъ приюти всички наши революционери; революционниятъ комитетъ бѣше тамъ основанъ; тамъ се зародиха и оттамъ започнаха освободителнитъ борби. Ние винаги сме изразявали нашата признателност и нашата благодарностъ къмъ отблъднувакия ни съседъ, но за Добруджа насъ ни болѣше. И ето сега, благодарение на Провидението и на Германия и Италия, ние добихме Добруджа. Г-да народни представители! Азъ ще цитирамъ нѣкои факти, не за да вънасямъ раздразнение въ вашата срѣда. Единъ английски голѣмъ държавенъ мъжъ бѣше казалъ: „Политиката трѣбва да има главата си на хладно“. И ние посрѣщаме и ще посрѣщаме съ хладнокрѣвие всичко това, което се пише въ румънския печатъ, но то не е отъ естество да претяжи страсти, не е отъ естество да засили чувството на приятелство, което се желае може би и отъ двѣтъ страни. Азъ зная, че ще ми се възрази, че това сѣ неотговорни фактори, че това сѣ разни вестници и професори, че политикитъ мислятъ другояче. Но това, което се пише, се пише за създаване на настроение. А колкото и да сѣ хладнокрѣвие политикитъ, и тѣ ставатъ нѣкой път отражение на общественото настроение. Нѣкои отъ румънитъ още живѣятъ съ мисълта, че Добруджа трѣбва да имъ бѣде върната, че тя е тѣхна. И азъ ще цитирамъ отъ вестникъ „Универсул“, отъ началото на м. май, статията на професоръ Джореско, който възкресява наново претенциитъ на Румъния къмъ тази българска земя. (Чете) „Азъ твърдя — казва той — и това може да се докаже математически, че Добруджа е, бѣше и ще бѣде румънска страна ... Добруджа е естествено допълнение на карпатската земя, презъ нея текатъ водитъ отъ Трансилвания и Молдова“. Цѣлата статия е изпълнена съ такива тиради. Азъ я цитирамъ. Вие се надсмивате. Да, вѣрно е, но все пакъ това може да създаде раздразнение. И когато такива работи се повтарятъ и потретятъ, тѣ не сѣ отъ естество да поддържатъ добритъ отношения между двата народа, защото най-сетне и българскитъ народъ, колкото и да е спокоенъ, все пакъ и той може да се поддаде на раздразнение. Азъ не цитирамъ тия факти, за да правя интрига, а за да обрѣна внимание, да бѣде чутъ единъ гласъ въ българския Парламентъ, за да се направятъ внушения да не се влючатъ отношенията между двѣтъ държави. Тѣмъ ние всички изгледа ние да живѣемъ въ миръ, спокойствие и въ разбирателство съ този нашъ съседъ.

Г-да народни представители! Тронното слово е поменило всичкитъ ония държави, съ които отношенията на България се подобряватъ и сѣ най-добри. Да кажа преди всичко за Унгария. Унгария и България никога не сѣ идвали въ конфликти. Азъ съмъ билъ често пъти въ Унгария и това, което ми е правило най-голѣмото впечатление, което ме е възхищавало и въодушевлявало, то е мистиятъ, голѣмниятъ патриотизъмъ, рицарството на този народъ, който презъ най-тежкитъ дни следъ мирнитъ договори никога не изпадна въ отчаяние, който държѣ високо знамето на ревизионизма. Не зная на какво се дължатъ тия

естествени чувства между нашитъ два народа, дали на това, че въ единия и въ другия има скитска кръвъ, или на това, че и двѣтѣ династии, и тази на Аспаруха, и тази на Арпада, сѣ отъ турански произходъ. Азъ се чувствавамъ славянинъ, но все пакъ обичамъ и уважавамъ този народъ. И азъ се надѣвамъ, че политическитъ събития може би тѣй ще се развиятъ, че ще създадатъ още по-голѣма солидарностъ на интереситъ и още по-голѣма трайностъ на приятелството между двата народа. И същевременно бързамъ да успокоя: никой не бѣе да ревнува това наше приятелство съ унгарцитъ. То е най-безкористно, то е безъ всѣкакъвъ заденъ интересъ и безъ всѣкакво зло помисление.

Наредъ съ унгарцитъ, тронното слово дава изразъ на съраждане на Албания, на Хърватско и на Словашко, че тѣ получили своята свобода. Ние, които сме робували, които знаемъ какво е робство, ние сърдечно съраждаме тия народи, че тѣ възкрѣсватъ и добиватъ своята независимостъ. За Хърватско мога да кажа една-две думи повече. Хърватскитъ имаша доскоро еднаква съдба съ нашитъ македонски българи. Освене това нѣмъ свързватъ съ Хърватско и културни връзки: епископъ Шросмайеръ, който взе подъ свое покровителство братя Миладинови; Загребскитъ университетъ, който даде известни духовни връзки между двата народа. И ние се радваме и пожелаваме успѣхъ, просперитетъ, напредѣкъ на тия държави, които добиватъ своята независимостъ и които ще бѣдатъ сѣщо така като насъ държави на миръ и редъ въ Близкия изтокъ. (Народниятъ представителъ Петъръ Савовъ ржкоплѣска)

Г-да народни представители! Ако има съседна държава, съ която ние имаме всичкитъ основания да бѣдемъ въ най-коректни и най-приятелски връзки, това е Турция. Следъ войната въ 1912/1913 г. всички териториални спорове между насъ и Турция се разрешиха. Нѣма какво да дѣлимъ. Ние получихме тогава нашитъ естествени граници. Ние желаемъ да живѣемъ въ добри отношения. Ние сме дали много доказателства за нашата благонамѣреностъ, за нашето съчувствие даже къмъ каузата на Турция. И азъ ще припомня само единъ-два факта. Въ 1922 г. нашата делегация въ Лозана подкрепи турската делегация въ нейнитъ претенции, въ нейното настояване да не се пропуска въенни кораби презъ Проливитъ, както и тогавашниятъ пръвъ делегатъ, сегашниятъ председателъ на турската република Исметъ Инѣню, подкрепи нашата делегация, нашитъ претенции, за да конферентията въ Егея при Деде-Агачъ. И въ 1936 г. на конференцията въ Монтебело тогава бѣше делегатъ г-нъ Николаевъ — българското правителство подкрепи Турция. И много още доказателства и факти ние можемъ да наведемъ за нашето коректно и съчувствено държане спрямо Турция. Вѣрно е, че нашитъ отношения съ Турция се опредѣлятъ отъ договора за приятелство, който се сключи презъ мое време, и отъ декларацията отъ м. февруарий т. г. Тѣ опредѣлятъ нашитъ отношения спрямо Турция. Но не е само това. Турцитъ подлисахъ и конвенция, пакъ въ приятелство съ Германия и съ това, разбира се, тѣ си обезпечиха и си гарантираха още по-добре тѣхната политика на миръ и неутралитетъ. Съ факта, че Турция става приятел на нашитъ приятели, и ние сме длъжни да бѣдемъ приятели на приятелитъ на нашитъ приятели. И ние ще бѣдемъ такива.

Но ако азъ, г-да народни представители, искамъ да се спра още малко върху нашитъ отношения съ Турция, то е, защото ми направи впечатление единъ пасажъ отъ речта на г-нъ Инѣню, достойниятъ замѣстникъ на Атаюркъ, държана по случай празника на републиката на 1 ноември т. г. (Чете) „Балканскитъ събития, за които намекнахъ преди малко, откриха единъ въпросъ, върху който ние ще се спремъ съ много чувствителностъ, както отъ гледна точка на нашата сигурностъ, така и отъ гледна точка на цѣлостта на нашата страна. Както знаете, независимостта на балканскитъ народи съставлява една отъ основитъ на политиката, възприета отъ републиканска Турция. Колкото нашитъ пожелания и нашитъ усилия бѣха насочени досега къмъ цѣлта да се запази тая независимостъ, толкова нашитъ чувства и нашитъ пожелания ще останатъ непромѣнени за въ бѣдеще.“

Азъ цитирамъ този пасажъ, за да присъединя и моето разбиране, което сигурно ще се сподѣли и отъ васъ. И ние държимъ за независимостта на балканскитъ държави. Но Турция и Румъния взеха инициативата и по тѣхна инициатива се създаде Балканскитъ съюзъ. Балканскитъ съюзъ съвсемъ не бѣше отъ естество да запази мира и независимостта на балканскитъ народи. Вѣрно е — и това трѣбва да бѣде лѣтмотивътъ на нашата политика — че Балканитъ трѣбва да бѣдатъ за Балканитъ, че ние съ

задружни усилия трѣбва да пазимъ нашата независимост. Но при договори като тоя за Балканския съюз, това мъчно може да стане. Моята позиция е: всѣки да получи своето и намъ да се даде нашето. Ние нѣмаме повече претенции. И ние въ нашитѣ естествени граници ще бждемъ, заедно съ всички, стѣнници за балканската сигурност и за балканската независимост. Азъ мисля, че оттукъ нататъкъ, при новото устройство на свѣта — ако действително свѣтътъ се устрои на принципитѣ на правдата и на разграничението на жизненитѣ интереси на народитѣ — Балканитѣ нѣма да бждатъ заплашени въ своето съществуване. Не едно механическо равновесие, както се поддържаше досега, не пактове за колективна сигурност, за да пазятъ съ пушки при нозе границитѣ, създадени съ мирнитѣ договори отъ 1918 г., а всѣкому да се даде жизнено пространство, онова, което му се пада. Само тогава може да има миръ и редъ. Равновесието принадлежи на една вече минала епоха. Равновесието въ политиката се пази съ оръжие, отстоява се съ война. А нали човѣкството иска единъ по-продължителенъ миръ поне отъ 100 години? Ако такъвъ миръ му се пада и трѣбва да му бжде даденъ, това може да стане само при възтържествуването на правдата и — специално за Балканитѣ — когато българскитѣ народъ получи земитѣ, които му принадлежатъ, когато се обедини и създаде оная държава, на която е предопредѣлена историческата мисия: споредъ силитѣ си и възможноститѣ си да способствува за преустройството на Югоизтока. (Нѣкои ржкоплѣската)

Г-да народни представители! Дотукъ азъ ви занимавахъ съ външнополитическитѣ въпроси. Не мога, разбира се, да не се спра и на вътрешния животъ на нашата страна.

Въ тронното слово е казано: „Въ страната владѣе миръ, редъ и спокойствие.“ Това е една малко изтъркана фраза. Въ миналото, при страшитѣ партизански борби, че намѣритѣ въ всѣко тронно слово: „Изборитѣ се извършиха при пълненъ редъ, въ страната царува пълненъ редъ, миръ и спокойствие.“ Азъ правя този намекъ, не за да отричамъ, че въ страната има миръ — не! Има затишие, бихъ казалъ, по-скоро има мрътвило. Нѣма по-опустошителна епоха отъ 19 май. Запомнете тая дата — 19 май. За мене, а сигурно и за васъ, тя не е свѣтла дата. Следъ преврата, който стана тогава, политическиятъ животъ у насъ е съвършено задушенъ и не се дава възможностъ на никаква идея, на никаква политическа мисль не да просперира, а да се проявява. И ако има тишина и спокойствие, то е само заради това, че българскитѣ народъ си дава смѣтка за тежкото положение и знае какво може да струва и на него, и на държавата му, ако се опита да подири правата си. Но знайте, че това тежко време ще се изживѣе и ще дойде денъ, когато той ще подири правата си.

Г-да народни представители! Че има не миръ и редъ, а само мрътвило, че народътъ единъ видъ се е примирилъ съ положението си, но че той е недоволенъ, че цѣлитъ на обществения животъ е въ процесъ на разложение — има ли нужда да ви посочвамъ факти за това? Не мога, обаче, да ги избѣгна. Ако хвърлимъ погледъ върху събитията на деня, върху това, което е предъ насъ, ще видимъ шестъ процеса за шпионажъ. Азъ не казвамъ, че вие или азъ сме виновни или че господата (Сочи министерската маса) сж виновни. Ние можемъ да ги обяснимъ, но какво сочатъ тѣ? Сочатъ пълкеничѣ домогвания, на които България е предметъ още на другия денъ следъ мира.

Ние получихме граници, които правѣха невъзможно съществуването ни. Намъ се наложи единъ миренъ договоръ, който ни задушаваше. Българскитѣ народъ, българската интелигенция загуби вѣра въ себе си, загуби вѣра въ бждещото на народа си, вѣра въ правото на България да съществува. Имаше две голѣми обществени течения, които поддържаха опора вънъ: единътъ я поддържаша въ Бѣлградъ, другитѣ я поддържаша въ Москва. Реакцията на тия домогвания е 9 юний. 9 юний трѣбваше да ликвидира съ тия поплъзновения, на които, за нещастие, ставахъ оръдия и българите. И каква е нашата съдба! Азъ се ужасявамъ, сигурно се ужасявате и вие, че въ този моментъ въ България има шестъ процеса за шпионажъ. Да ги наброявамъ ли? Не сж ли тѣ указания, че действително времето е болно, че има гнило, гнило, което се засили отъ 19 май, но което започна отъ много по-отдавна.

Жертва на чужди домогвания, жертва на чуждо злато бѣше и режимътъ на демократическия сговоръ. Ние паднахме, наистина, по наши собствени грѣшки, защото койго не управлява, той не грѣши. Времето хаби всѣко управление, то изхаби и насъ. Но ние паднахме и поради това, че тукъ се лѣха обилно чужди валути, които купувахъ и мрътви и живи души на служба на чужда кауза. Доброполе — и то е резултатъ на тия чужди пари, на тия чужди домогвания.

Ще си позволя да ви възпроизведа — защото не зная дали покойниятъ Андрей Ляпчевъ е оставилъ писани възпоменания — това, което той ми е казалъ за нещастията, които сполетѣха България. Когато той се явява въ Солунъ при френския генералъ Франше д'Епре, за да водятъ преговори за примирие, г-нъ Франше д'Епре го е посрещналъ много враждебно, правейки му забележката: „То е въпросъ дали Вие сте министъръ и можете да водите преговори като пълномощникъ на българската държава, защото ние знаемъ какво става въ Радомиръ. Ние имаме Ваши хора въ служба на нашата кауза, но азъ като войникъ ги презирамъ, защото тѣ все пакъ сж предатели.“

Единъ народенъ представителъ: Много добре е казалъ.

Другъ народенъ представителъ: За Коста Тодоровъ и това.

Александъръ Ц. Цанковъ: Така е казалъ. Може ли това да ни успокои? Вие казвате за Коста Тодоровъ. Азъ се гнуся да помена това име, но щомъ го казвате, нека да кажа и за Коста Тодоровъ. Азъ не зная дали българската майка е способна да роди такъвъ мораленъ изродъ.

Единъ народенъ представителъ: Той е отъ грѣцки произходъ.

Другъ народенъ представителъ: Недейте прави честь да споменавате името на този предателъ.

Александъръ Ц. Цанковъ: Азъ честь на Коста Тодоровъ не правѣхъ, г-нъ Василевъ, но други му правѣха честь. Когато азъ управлявахъ, Коста Тодоровъ не можеше да помирише границитѣ на България. Но когато паднахъ, когато падна Ляпчевъ, Коста Тодоровъ бѣше добре дошелъ въ София. На 19 май Коста Тодоровъ бѣше въ София и следъ това бѣше приетъ отъ г-нъ Кюсеиановъ, когато азъ съ дни чакахъ да бжда приетъ отъ г-нъ Кюсеиановъ. Азъ не му правя честь! По висши държавни съображения г-нъ Коста Тодоровъ трѣбвало да бжде приетъ и трѣбвало да дойде въ България! Не азъ правя честь на Коста Тодоровъ.

Деянъ Деяновъ: Днесъ поне да не му се прави честь да се приказва за него.

Александъръ Ц. Цанковъ: Да, съгласенъ съмъ, но стана дума. Не че ме предизвикахте, но припомнихте ми, и азъ съжالياвамъ, че въ устата си трѣбваше да имамъ и позорното име на този господинъ. (Ржкоплѣскания и гласове „Браво!“)

Г-да народни представители! Каква е причината, защо ние сме въ това мрътвило и нѣма политически животъ? Азъ казвамъ: съ полицейски наредби, съ цензура действително управлението е детинска играчка, но играчкитѣ сж опасни понѣкога за децата и тѣ имъ правятъ пакости и бели. Задавате ли си въпроса, защо действително България е въ това положение, въ което ние я виждаме? Ами ако вие вдигнете малко клавата, ако цензурата малко поотслабне, мислите ли, че нѣма да видимъ лика и образа, който България има днесъ?

Но азъ оставамъ това настрана. Какво даваме ние на този народъ, за да лѣкуваме неговата душа? Ние се позоваваме на епохата на възраждането, величаемъ възрожденцитѣ. Тѣ заслужаватъ тази слава. Тѣ трѣбва да бждатъ величани, тѣзи прости българи, но смѣли и въоръжени борци. Тѣ подготвиха извоюването и извоюаха най-после нашата свобода.

Таско Стоилковъ: Прости бѣха, ама бѣха честни въ мисльта си.

Александъръ Ц. Цанковъ: Г-нъ Таско Стоилковъ! Не ме прекъсвайте! Съгласявамъ се, че сж прости и честни. Простотата не е порокъ, а честността е добродетель. Ние се позоваваме на тѣхъ, но насъ ни прави впечатление, че все пакъ народътъ нѣкакъ-си е апатиченъ, че той не се затргова отъ тѣхния примѣръ. Възрожденцитѣ носѣха идеала за национално освобождение и национално обединение. И ето, този идеалъ, макаръ и не напълно, днесъ е постигнатъ. Но тѣ носѣха и идеи, колкото и въ примитивна форма да бѣха тия идеи. Тѣ носѣха идеитѣ на френската революция. Какви идеи даватъ вие, г-да, — ние, вие, и ние — на този народъ? Опредѣлихме ли се, взехме ли позиция, положение по голѣмитѣ въпроси, по съдбо-

носните въпроси, които се слагат — по новия ред, който иде, по новия обществен строй, по новата социална и стопанска система? Със капитализма ли сте? — Не сте, защото той си отива. Със болшевиизма ли сте? — Още по-надалко. Със кого? Аз съм съвсем с националсоциализма, но съвсем българския националсоциализъм. Аз не съм толкова духовно беден, идейно беден, за да имитирам и копирам чужди идеи. Аз се уча от чуждите идеи. Ние всички трябва да се учим от тях. И ще трябва да се разбере, че новата система, която иде, новият обществен строй, който иде, е строят на националсоциализма, на българския националсоциализъм. Дайте този български националсоциализъм да го изработим, да го формираме, да го предадем. Като дадем идеи, схващания на този народ, вървайте, той ще тръгне със нас. Сочейки му само герои от историята — той се възхищава от тия герои, но те днес не го хранят. Когато е сложен въпросът да бждат или да не бждат два сѣта, две цивилизации, две култури, когато се борят Европа и Русия, когато си дават кърваво сражение, и свѣтътъ следи съзатаян дѣхъ резултатитѣ на този гигантски двубой, кой ще наддѣлѣ, националсоциализмътъ или болшевиизмътъ, какво даваме ние на българския народъ? Дадохме ли му нѣкаква идея? Азъ се мѣча да дамъ, но, г-да народни представители, не ми се позволява. И да ви изповѣдамъ една мѣжа, едно страдание, ако щете.

**Сотиръ Яневъ:** Поне въ тази посока прѣчки никога не е имало.

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Чакайте, г-нъ Яневъ. Когато вие предприехте обиколки изъ вашитѣ избирателни колегии, азъ по единъ другъ въпросъ се явихъ при г-на министра на вътрешнитѣ работи и го помолихъ, понеже съмъ лояленъ човѣкъ, човѣкъ на закона и на реда — колкото и да не съчувствувамъ на режима, но като гражданинъ и като политикъ съмъ длъженъ да го зачитамъ, защото иначе редъ нѣма да има — да ми разреши не другаде, а предъ моитѣ избиратели — да се изкажа по въпроситѣ не на вътрешната политика, а да се изкажа по голѣмитѣ социални проблеми, по въпроситѣ на войната, по въпроситѣ на бѣдещия общественъ строй, по болшевиизма и капитализма. Казахъ му: „Г-не министре! Въпросътъ не се касае да се наругае и напсува Русия.“

Нека отворя сега една скобка. Г-да народни представители! Ние обикновено бързаме и лесно издаваме присѣта. Ние смѣтаме, че ако Русия бѣде бита, болшевиизмътъ ще загине. Болшевишка Русия ще бѣде бита, тя ще загуби сражението, тя ще загуби победата, но още е голѣмъ въпросъ дали болшевиизмътъ ще слѣзе отъ сцената и ще загине, защото той е едно свѣтовно социално движение, което е опасало тритѣ материка: Европа, Америка и Азия. Той има едно преимущество: да носи една свѣтършено проста, опростотворена идеология, достѣпна за маситѣ, а най-достѣпна за чернитѣ, за тъмнитѣ маси. И бедствието, което носи войната, гладътъ, който може би иде, и този бунтарски духъ, който ще настѣпи следъ това, нѣма ли да бѣдатъ една благоприятна почва за тази анархия и за това страшно зло, което представлява отъ себе си болшевиизмътъ? Идеи съ идеи се оборватъ. Пословицата казва: „Клинъ съ клинъ се избива.“ Болшевиизма ние ще го изгонимъ съ нашитѣ идеи, съ нашитѣ схващания за преустройство на българската държава или на свѣта, ако щете.

И азъ поискахъ отъ г-на министра на вътрешнитѣ работи да ми позволи да излѣза предъ избирателитѣ си. Готовъ бѣхъ да дамъ и скица на речта си, макаръ че мѣчно пиша и не мога да чета, съ обещание, че въ речта си нѣма да спомена нищо, което би засѣгнало прѣстижа на управлението или даже личноститѣ на г-да управляващитѣ — макаръ че имамъ много какво да кажа — защото смѣтамъ, че времето не е подходящо за това. Какво ми се отговори? Единъ комплиментъ ми се направи: „Да, вие сте една набѣлзана личностъ, г-нъ Цанковъ, но ако се явите — тъкмо народътъ се е успокоилъ, тъкмо народътъ е обединенъ — не мислите ли, че може да се яви раздвоение и Вашитѣ противници да се явятъ срещу Васъ, та и вие да имате неприятности, и властта да има неприятности?“ Казахъ на г-на министра: значи, г-не министре, вие смѣтате, че азъ раздвоявамъ българския народъ? — „Е“ — уклончивъ бѣше отговорътъ на г-на министра. Посѣтваша ме да поискамъ да говоря посрѣдствомъ нѣкое дружество. Но какво дружество да намѣря, освенъ нѣкой женски клубъ, нѣкое женско дружество! (Смѣхъ)

**Министъръ Петъръ Габровски:** Тамъ остана, г-нъ Цанковъ — въ женски клубъ да говорите.

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Сега тукъ говоря, но ще дойде единъ денъ, г-нъ Габровски, да говоря предъ народа. — Така ми се отговори. И си казахъ — простете ми тази баналностъ: каква ирония на сѣдбата! Действително, каква ирония на сѣдбата: азъ, който имамъ толкова приятели тукъ, вие, които ме познавате, които сте ме разбирали, които сте ме следвали — не съмъ удобенъ! Г-да! Неудобенъ бѣхъ за Бѣлградъ, неудобенъ бѣхъ за Москва. За България дали съмъ удобенъ или не — това нито вие, нито тѣ (Сочи министритѣ) ще кажатъ. Азъ смѣтамъ, че имамъ известни заслуги — извинете за тази нескромностъ — къмъ отечеството. И въ този моментъ си спомнямъ онѣзи страшни дни, които България преживяваше на 9 юний 1923 г., на 17 септемврий 1923 г. и на 16 априлъ 1925 г., когато бѣше сложенъ въпросътъ да бѣде или да не бѣде България. България ще пребѣде. Азъ и моитѣ другари тамъ и тукъ (Сочи вдѣсно) — отъ тѣхъ има и тукъ (Сочи вдѣсно) — знаемъ колко нерви и, ако щете, колко сълзи и колко безсънни нощи ни струва бдението тогава надъ сѣдбинитѣ на България.

**Председателствуващъ Никола Захариевъ:** (Звъни) Моля, завършете.

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Моля Ви се. — Насъ ни нарекоха кървави. Азъ получихъ прозвището „кървавиятъ Цанковъ“. Кървавъ ли съмъ, чистъ ли съмъ, историята все ще отреди нѣколко страници и ще си каже думата за мене. Азъ чакамъ само нейната присѣда, защото ние, хората — въ това число и българитѣ — сме и грѣшни, сме и завистливи.

Г-да народни представители! Трѣбва да свърша и ще свърша, но не мога да отбѣгна въпроситѣ, които сѣ свързани съ стопанското положение на страната и съ управлението на България. Въ тронното слово има единъ пасажъ, въ който се казва, че Македония, респективно новитѣ земи, съ радостъ сѣ посрещнали организирането, устройството на новата власт. Изразътъ е неточенъ. Македония и всички други присѣдинени български земи посрещнаха съ радостъ освобождението си, но не може да се каже същото за българската власт, защото станаха нѣкои работи, които времето не позволява...

**Председателствуващъ Никола Захариевъ:** (Звъни)

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Често чувамъ звѣнца. Азъ моля г-на председателя да има малко търпение.

**Председателствуващъ Никола Захариевъ:** Г-нъ Цанковъ! Дадохъ Ви 20 минути да свършите.

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Г-не председателю! Всички говориха повечко. И азъ трѣбва да се изкажа.

**Нѣкой отъ народнитѣ представители:** Когато говорите вие, г-нъ Цанковъ, все той (Сочи председателствуващия Никола Захариевъ) е председател! (Веселостъ)

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Ние си възстановихме отношенията съ него!

Тамъ станаха нѣкои работи, които, нека се надѣваме, че ще бждатъ поправени. Г-да! Азъ мога да посоча факти, които не сѣ въ полза на правителството.

**Лазаръ Поповъ:** Тѣ сѣ единични факти.

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Има шесть-седемъ случая. Нагримѣтъ, четири души отъ Кавала сѣ арестувани и сѣ пратени въ Централния затворъ за злоупотрѣбения — и помощникъ-кметътъ, и комисарътъ, и не знамъ кои си. Въ Пиротъ сѣ осѣдени двама души пакъ за злоупотрѣбения. Сѣщо така и кметътъ или помощникъ-кметътъ на гр. Сѣресъ е осѣденъ.

**Лазаръ Поповъ:** Това е заслуга на властта, г-нъ Цанковъ.

**Александъръ Ц. Цанковъ:** Азъ знаехъ, че ще ми направите това възражение. Не само това, ами предполагамъ, че ще ми кажете: ами какво бѣше въ миналото? Но, г-да, и вие, както и азъ, нѣмаме право да се позоваваме на миналото. Азъ искамъ да скжсаме съ него. Азъ не съмъ отъ онова минало, което докара нещастията и злинитѣ на България. Азъ нѣмамъ нищо общо съ него. Азъ не се

стричамъ отъ историята и хубавитѣ традиции на нашето отечество, но вие, които претендирате, че всичко у васъ е въ превъзходна степенъ — най-хубаво, най-добро — не можете да се оправдате съ това, че случаитѣ сѫ единични, защото тѣзи единични случаи се обобщаватъ и, за нещастие, по тѣхъ се сѣди за управлението. Азъ не обвинявамъ управлението за това, но това, което е станало, то не бива да става, то не е редно. Азъ ви казахъ миналия пътъ: тамъ идеализиратъ България, тамъ искатъ да направятъ разлика между сръбския и българския режимъ. Но когато ние имъ пращаме чиновници като сръбскитѣ, и даже въ нѣкои отношения по-лоши отъ тѣхъ, какво мнение ще иматъ тѣ за насъ? Надѣвамъ се, че ще се взематъ необходимитѣ мѣрки и че администрацията и полицията ще бѣдатъ очистени отъ недѣли.

Г-да народни представители! България не е воюваща, но тя е засегната отъ войната, тя е въ орбитата на войната. Ние понасяме всичкитѣ тежести, всичкитѣ послѣствия отъ войната. Тѣзи тежести и послѣствия се отразяватъ въ разстройството на икономическия животъ. Воюваме — не воюваме, ние мобилизираме, ние сме длъжни да се готвимъ да пазимъ границитѣ си, да поддържаме реда. Всичко това иска сръдства. Въоръжението поглъща грамадни сръдства. И България не може да прави и не прави изключение отъ това. Но тъкмо това е, което разстройва икономическия животъ, и срещу това трѣбва да се взематъ съответнитѣ мѣрки.

Въ европейската икономическа литература, както и между практикитѣ стопански сръди, бѣше поставенъ едно време въпросътъ, какъ да се издържа и финансира войната — съ заеми ли или съ данѣци? Богатитѣ държави издържатъ войната съ данѣци, т. е. съ частъ отъ националния имъ доходъ. Бѣднитѣ държави издържатъ войната повече съ заеми и товарятъ бѣдещитѣ поколения, а това допринася още повече за разстройството на икономическия животъ. Въ миналата война Германия 80% отъ разходите за войната покриваше съ заеми, а 20% съ данѣци. Англия обратно: 20% съ заеми и 80% съ данѣци. Днесъ е обратното: 70% отъ разходите на войната Англия ги покрива съ заеми, а 30% съ данѣци. Германия е успѣла да презполови разходите: 50% покрива съ заеми, а 50% съ данѣци.

Здравата финансова и здравата стопанска политика налагатъ, войната да се издържа съ данѣци. Кожото и да ни смущава това, нѣма защо да си заравяме главата като камилската птица и да смѣтаме, че у насъ данѣчнитѣ тежести нѣма да растатъ. Каквито и да сѫ усилията на г-на министра на финанситѣ, тѣ ще растатъ. България е бедна страна и се принудила да пристѣпи къмъ заемъ, и то принудителенъ заемъ, какъвто е този отъ три милиарда лева въ кръгла цифра.

Но заемитѣ разстройватъ икономическия животъ. Държавата, поради това, че нуждитѣ нарастватъ, е принудена да покрива своитѣ разходи не само съ данѣци, но и съ заеми. Тя се явява като най-големиятъ купувачъ, като най-големиятъ доставчикъ, като най-големиятъ предприемачъ, нейнитѣ нужди постоянно растатъ, данѣцитѣ сѫ недостатъчни и тя, волю-неволю — въ това число е и България — прибѣгва до увеличаване на паричното обращение или до кредита. Паричното обращение и кредитътъ довеждатъ неминуемо до пертурбации, ако икономическиятъ животъ не се организира и не се взематъ всичкитѣ мѣрки, за да се поддържа едно равновесие между народното стопанство, кредита и паричното обращение. Ние имаме вече тѣзи пертурбации. Увеличението на банкнотното обращение не е още инфлация — тамъ азъ се различавамъ малко отъ г-нъ Мушановъ, доколкото съмъ го разбралъ — ако държавата успѣва да поддържа известна стабилностъ въ ценитѣ, въ кредита и ако умѣе да изземва всичкитѣ свръхдоходи. Войната създава една особена конюнктура — военната конюнктура. Военна конюнктура — това значи печалби поради войната. Ценитѣ растатъ — неминуемо растатъ — нуждитѣ растатъ, данѣцитѣ сѫ недостатъчни и затова държавата прибѣгва и до заеми, и до нови банкноти, до нови парични оборотни сръдства. Какъ се отразяватъ новитѣ банкноти въ живота? Отразяватъ се въ нарастването на ценитѣ. И ние имаме това нарастване на ценитѣ. Имамъ го не само ние, имамъ го всички ония държави, които като насъ сѫ изненадани отъ войната — всички я очакваха, но никой не върваше, че тя ще дойде, освенъ може би Германия, която се е готвила — и, изненадани отъ нея, не можаха да взематъ нуждитѣ мѣрки, за да се внесе редъ въ народното стопанство, да се внесе известна умѣреностъ въ темпото на нарастването на ценитѣ. И ето

защо ние днесъ имаме мъченъ животъ. Нашиятъ икономически животъ — да не казвамъ голѣма дума — не е разстроенъ окончателно, но той е доста засегнатъ и може би е предъ опасностъ да бѣде разстроенъ съвършено. Азъ не виня тѣхъ (Сочи министритѣ), не приписвамъ това въ вина на господата (Сочи министритѣ) — толкова можаха, толкова направиха. Не може никой да предвиди това, което ще дойде, но това не ги опраздава, защото, въпрѣки всичко, трѣбваше да се взематъ нуждитѣ мѣрки.

Г-да народни представители! Държавата има суверенното право, тя е длъжна по силата на това, че е най-големиятъ купувачъ, най-големиятъ консуматоръ, да направлява народното стопанство и да из земе всички свръхпечалби и свръхдоходи, които не сѫ вследствие на положенъ трудъ, а сѫ вследствие на военната конюнктура.

Таско Стоилковъ: Право е.

Александъръ Ц. Цанковъ: Така направиха германцитѣ. Но германцитѣ се готвиха за война.

Таско Стоилковъ: Следвоенни чорбаджии ще създаваме!

Александъръ Ц. Цанковъ: Следъ войната ние трѣбваше да вземемъ мѣрки да организираме нашето стопанство и да го поставимъ въ по-правилни пѣтища на развитие. Мѣрките, които се взематъ, сѫ недостатъчни. И какво е положението днесъ? Всички продукти на пазара почти изчезватъ. Г-нъ министърътъ на търговията ни каза: „Азъ имамъ другъ принципъ въ запасяването. Вие, г-да, искате частно, лично запасяване; азъ съмъ сторонникъ на общественото запасяване, ще го прокарамъ, ще го наложа.“ Да, г-да, общественото запасяване стана, но стана по единъ немораленъ начинъ, чрезъ контрабандата. Днесъ градското население, особено софийското, ми се чини, че все се е запасило, но деморализацията, която внесе това общественото запасяване, ще възпрепятствува по-нататъкъ всички мѣрки, които трѣбва да се взематъ, за да се тури редъ въ народното стопанство.

Въпросътъ за ценитѣ е единъ отъ най-сѣщественитѣ въпроси. Когато ценитѣ се стабилизиратъ, когато има редъ въ тѣхното движение, нѣма опасностъ нито отъ засилването на банкнотното обращение, нито отъ кредита, къмъ който държавата прибѣгва. Но това предполага организирано народно стопанство. Какво представлява днесъ нашето народно стопанство? Кой се грижи за него? Грижатъ се петъ различни институти: две министерства, Дирекцията за храноизносъ, Експортниятъ институтъ и Главното комисарство. Обединяваща връзка има ли? Нѣма.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Звъни)

Александъръ Ц. Цанковъ: Ами между господата (Сочи министритѣ) нѣма обединяваща връзка.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Звъни) Моля, съгършете!

Александъръ Ц. Цанковъ: Съвршвамъ, г-не председателю.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Часъ и 40 минути говорите вече. Никой ораторъ не е говорилъ толкова.

Александъръ Ц. Цанковъ: Всички говориха повечко. Съвршвамъ.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Колко минути още Ви трѣбватъ?

Александъръ Ц. Цанковъ: Още 5-6 минути.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Добре, давамъ Ви още 5 минути.

Александъръ Ц. Цанковъ: Г-нъ Багряновъ тукъ налата година ни занима съ така наречената институция Reichsnährstand. Г-да народни представители! На м. януарий 1933 г. Хитлеръ взе властта. На 13 септември 1933 г. тази институция Reichsnährstand е вече въ функция, въ действие, а на 1934 г. бѣха отпечатани купонитѣ и продължителнитѣ карти. Това е то. Тури редъ въ народното стопанство, организира го. Цени стабилни, цени определени, които да не играятъ, цени, които да парализиратъ спекулата, може да имате само тогава, когато ста госпо-

дарь на продукта или когато всеки момент можете да станете господарь на продукта. А това може да стане, когато сте овладели цялото производство: не само го контролирате, командувате, но го имате въ ръцете си. И аз мислех, че въ това отношение вие ще използвате така наречените професионални организации, да ги направите свои сътрудници и помощници, а не господата въ тия организации да промишляват какъ да заобикалят законите, какъ да ви излъжат и какъ да изкористят държавата — защото има и такива случаи. Аз не мога да обобща, разбира се, това за всички, но зная някои факти, които сигурно и вие ги знаете, които уличават някои от господата въ тѣзи организации въ нечисти попълнения и нечисти намбрения.

Г-да народни представители! Въпросът за цените у нас има друга постановка. Ние сме земеделска страна. Има един социален конфликт между града и селото. Този социален конфликт се дължи на това, че селското стопанство е нерентабилно. То е на път от домакинство да стане предприятие, предприятие, което трябва да се рентира, но международната конкуренция го възпрепятства, прави му доста голѣми прѣчки. Доходът пък на градското население у нас, което е главният консуматор, не достига, за да плаща тѣзи цени на селскостопанските продукти, които вървят съ международните цени. От една страна селянинът получава недостатъчен доход, а от друга страна и гражданинът няма достатъчен доход, за да поддържа своята нормална консумация. Ето ви един конфликт, който трябва да се разреши. И затова въпросът за цените трябва да бъде поставен от нас другоаче: не стабилни цени, не спране на цените, не заковаване на цените, а справедливи цени, за да се даде възможност на селянина-производител и на производителя въобще да се издържа съ дохода, който получава, и, доколкото това е възможно въ военно време, да рентира поне що отъ що своето стопанство, както и да се даде възможност на гражданина-консуматор съ доходът, който получава, и той да може да се издържа. Затова трябва цените на селскостопанските продукти да се поставят въ едно по-правилно съотношение съ цените на индустриалните произведения — фабрикатите.

**Председателстващ Никола Захариев:** (Звъни) Моля, г-н Цанков. Аз държах на Вашата дума, че още 5 минути ще говорите и ще свършите. Но тия 5 минути минаха, и вие още говорите.

Има думата народният представител г-н Стоян Никифоров.

**Александър Ц. Цанков:** Г-да народни представители! Аз имам още 4-5 минути да говоря. Моля ви, не ми отнемайте думата.

**Председателстващ Никола Захариев:** Аз Ви допусках 45 минути да говорите повече.

**Александър Ц. Цанков:** Г-да народни представители! Аз има да кажа още нещо и ще свърша. И мисля, че вие ще ме изслушате съ интерес. Сметам, че не ви отегчавам. Подчинявам се на правилника на г-н Захариев. . . .

**Председателстващ Никола Захариев:** Не, на Народно събрание.

**Александър Ц. Цанков:** Добре, на Вашия правилник. — . . . и приключвам.

**Петър Савов:** Той е и Ваш правилник.

**Александър Ц. Цанков:** Не е мой правилник, той е ваш правилник. — Можех да кажа още нещо, което е от интерес за вас, за нас, за всички. Но понеже правилникът не ми позволява, свършвам.

Г-да народни представители! Англия чака и очаква, че Германия ще спечели победата, но тя ще бъде принудена да се справи съ друго зло: съ изгладняването на Европа и света, че на нейните плещи ще легне прехранването на едно 300-милионно население. Какъ ще се справи Германия — този въпрос си задавам. Аз не съм загрижен за това. Аз вървам въ организаторската способност на немския народ, на германците, и сметам, че този въпрос тѣ си го задали и тѣ си го отговорили на него.

Моята дума е друга. Че светът ще се преустрои — ще се преустрои; че нов свет ще израсте — ще израсте; но все пак времето до края на войната като че не е много близу. И си припомням една библийска мисъл: „Зазорява се, но все още е тъмно.“ Че ще се зазори, че ще се съмне, че мирът ще дойде, върху това няма никакво съмнение. Нощта съ бремени. От този мракъ все ще се роди нещо. Но нощта съ лукави. Дали дните, които идват, ще ни заварят насъ подготвени — действително единни, обединени, за да дадем на България това, което тя чака от нас: нова България, нов обществен строй?

Повтарям съм, апелирам съм: елате, дайте да се обединим, но да се обединим не служебно, а идейно. Дайте идеи да дадем на този народ и да се обединим въ името на тѣх, за да изведем България тамъ, където тя трябва да бъде и да получи това, което ѝ се полага и което тя чака въ дългото свое историческо съществуване.

**Председателстващ Никола Захариев:** Има думата народният представител г-н Стоян Никифоров.

**Стоян Никифоров:** (Отъ трибуната) Г-да народни представители! При умореното ваше внимание накрай, позволете и на менъ, като председател на комисията по отговора на тронното слово, да приключа дебатите по отговора съ няколко само заключителни думи. Ще ги кажа, г-да народни представители, безъ патос, сухо и грубо. Но надявам се, че моите заключителни думи ще насочат погледа ви къмъ едно реалистично мислене, няма да ви отведатъ въ химерите и патоса, защото при днешните тежки дни на държавата ни и на света трябва наистина реалистично, положително да се мисли и да се твори.

Г-да народни представители! Следъ 23 години отъ Нюби, въ зората на единъ слънчевъ денъ Негово Величество Царятъ на българите Борисъ III въ царското си слово оповести обединението на българския народъ. (Ръкоплъскания) Паметенъ и исторически ще остане денътъ 28 октомври 1941 г., когато Негово Величество Царь Борисъ III въ царското слово предъ XXV обикновено Народно събрание тържествено заяви, че делътната мечта на българския родъ отъ вѣкове е дѣло свършено, че обединението на българския народъ стана. (Ръкоплъскания)

И азъ бързамъ, уважаеми г-да народни представители, веднага да обърна вашето внимание върху първите още редове на нашия отговоръ на царското слово, въ които ние тържествено отправяме благодарностъ съ думите: „Ние сме възбудени съ радостъ, че следваната отъ правителството външна политика даде най-щастливи резултати: обединението на българския народъ.“

Г-да народни представители! Несмѣтни жертви отъ вѣкове се пилѣятъ, възрожденци и революционери, българи и македонци, тракийци и добруджанци увисаха на бескижътъ за свободата и обединението на българския народъ. Безброй въстаници оросиха съ кръвта си българските земи. Четири пъти въ четири последователни войни въоръжениятъ народъ на младото трето българско царство прави опити да изгради върху костите на своите синове сградата на обединена България. Уви! Само ижми, само жертви и само страдания! Плутократите на отживѣлата демокрация, върѣки героизма на българския народъ, отразенъ въ неговата победна стихия, отказаха да признаятъ правото на българския родъ да живѣе въ своите географски и етнографски граници като народъ.

Но, г-да народни представители! Богъ бдѣше надъ България. Той изпрати на германския народъ генията Хитлеръ. Българската земя роди щастливата своя звезда въ лицето на Негово Величество Царя на българите, Борисъ III, а провидението го надаря съ мъдростъ, прозорливостъ и търпение. Два великана, две сили, съ една идея, съ една политика, се съюзиха и въ името на справедливостта за новъ и по-щастливъ животъ на своите народи вдигнаха мечъ, за да разкъсатъ робството и да доведатъ правдата въ света. Кръвта на храбрите германски войски ороси балканските земи, обилно напоени отъ кръвта на нашите храбри герои, примѣси се съ тѣхната кръв, и чудото стана — българскиятъ народъ намѣри своето обединение.

Г-да народни представители! Кому дължимъ благодарностъ? Кой внуши тази външна политика на държавата ни? Кой даде егидата, директивата, пътя на тази политика? Кой имъ прозрението да види бъдещето? Кой имъ мъдростта да предвиди резултата? Кой имъ търпението да изчака дните?

Г-да народни представители! Вие се догаждате: само Той и единствено Той — Царят на българите, Негово Величество Борис III изживя в мъжки и достойнство цялата трагедия на българския народ през тия години на Ньойското робство — бих казал аз — за България и с мъдростта си открил деня, в който той даде като резултат обединението на българския народ. (Продължителни ръкоплъскания)

И ако е вярна, г-да народни представители, библейската мъдрост, че боговете говорят и творят чрез царетъ, Царь Борис III потвърди най-великолепно истинността на тая библейска мисъл, защото неговото дѣло е божие дѣло. Ако е вярна, г-да народни представители, демократическата максима „vox populi vox dei“ — гласъ на народа, гласъ божи — Негово Величество Царь Борис III най-блестяще утвърди истинността на тая максима. Той най-добре чу гласа на своя народ, защото неговото дѣло е народно дѣло. (Продължителни ръкоплъскания)

Нему, г-да народни представители, ние дължимъ благодарност за нашето обединение. На Него нашите братя отъ Македония, Бѣломорието, Добруджа и Западните покрайнини дължатъ свободата си и братската прегръдка съ майка България. Но и въ Него, г-да народни представители, сж ни надеждитъ за бъдещето, когато той ще ни поведе за новъ животъ въ нова Европа.

Нека веднага, г-да народни представители, подчертая сърдечната признателност — защото се касае наистина ние да се отблагодаримъ за едно велико дѣло — и неизмѣримата благодарност на българския народъ къмъ гениалния водач на германския народъ Адолф Хитлеръ и къмъ храбрия германски народъ. (Ръкоплъскания)

Съ прозрението на месия Хитлеръ подготви за реващия своя народъ, чиято национална гордостъ биде ръкобрана отъ парижкитъ договори. Чрезъ тяхъ биде отнета и физическата възможност на германския народъ да живѣе днитъ на своето съществуване. Хитлеръ събра всичкитъ нравствени и материални сили на своя народъ, откри му единъ обектъ за грижи — държавата, даде му една идея, вдъхновяваща го — идеята за нацията, внуши му вѣрата въ неговитъ сили, даде му ръководството и му внуши вѣра въ това ръководство. Той му внуши, че колективното благо е по-ценно отъ индивидуалното благо; той му внуши и му даде да разбере, че социалното примирение, а не болшевишкото равенство е възможно и осъществимо въ реалистичната постановка на живота, за да не гони химеритъ и утопитъ; и го въоръжи съ желанието да победи въ името на една справедливост, на единъ новъ редъ на нѣщата. Съ тия идеи той го въоръжи да биде силенъ по духъ и замисълъ, подготви го материално, като направи германския народъ въоръженъ стражъ на държавата и чрезъ германската жена му внуши добродетелитъ на времето: да се самопожертвува за родната си, за отечеството си. Съ този народъ, така подготвенъ, канцлерътъ Хитлеръ поведе борбата за новия редъ на справедливостъ.

Трѣба да отбележа, г-да народни представители, че въ лицето на гениалния социаленъ реформаторъ Бенито Мусолини Хитлеръ намери своя сподвижникъ и помощникъ, който му даде куражъ и вѣра, че наистина сътѣтъ трѣба да се победи въ името на социалната правда, на хармонията и на новия редъ въобще за справедливостъ.

Нека заключа моята благодарностъ къмъ великия Хитлеръ и германския народъ съ едно пожелание: българскиятъ народъ, въ възторгъ и адмирация отъ дѣлото на великия Хитлеръ, да издигне паметникъ — дай Боже още приживя — паметникъ по-високъ отъ Витоша, защото наистина неговото дѣло е грандиозно дѣло. (Ръкоплъскания)

Г-да народни представители! Вървейки все въ този път на отдаване благодарностъ, исторически необходимо е да отдадемъ благодарностъ на двата кабинета отъ 19 май 1934 г. насамъ: на кабинета на г-нъ д-ръ Георги Кьосевановъ и на кабинета на професоръ Богданъ Филовъ, защото съ упоритостъ, при добре разбрани държавни интереси, следвайки царската егида, тѣ отклониха образуването на балканския блокъ, който щѣше да даде 100 дивизии на демократитъ противъ Германия. (Ръкоплъскания) Тия кабинети отказаха образуването на балкански съюзъ, тия кабинети направиха всичко, за да се утвърди вѣрността и приятелството къмъ нашитъ съюзици и главно къмъ велика Германия, къмъ която и цялѣятъ български народъ остана неизмѣнно вѣренъ. Тая политика въ тия кабинети упзи и още пазѣ фланга и тила на храбрата германска армия, за да върши дѣлото на новия редъ въ свѣта.

Г-да народни представители! Справедливостта ми налага да подчертая, че и въ времето за партийната държава нашата външна политика бѣше ревизионистична. Подъ

егидата на Царя, и кабинетитъ на г-нъ Цанковъ, г-нъ Мушановъ, Ляпчевъ и Стамболийски водѣха упорито и съ вѣра една ревизионистична политика, като дочакваха днитъ, когато Ньойскиятъ договоръ ще биде ревизиранъ въ полза на България.

Исторически необходимо е сжщо така да подчертая и нашето поведение, поведението на народнитъ представители отъ XXV обикновено Народно събрание, които единодушно, съ вѣра и сигурностъ, одобриха политиката на правителството за съюзъ съ Германия и Италия, съзнавайки, че тази политика най-добре отговаря на интереситъ на българския народъ. (Ръкоплъскания)

Ентузиазмътъ и гостоприемството, които българскиятъ народъ оказва на германскитъ бойци и продължава да имъ оказва, показватъ, че нашето разбиране е правилно отразено и че ние наистина вървимъ съ усѣта на българския народъ.

Ето, г-да народни представители, завършено почти дѣлото на нашето обединение, ние се открояваме за новъ животъ, както се изразява канцлерътъ Хитлеръ, въ нова Европа на справедливостта, на социалния миръ, на стопанската хармония.

Какво всъщностъ значи, г-да, речъ на стопанска хармония, на справедливостъ и на социално примирение? Азъ съмъ ималъ честта, г-да народни представители, не веднажъ предъ васъ да развивамъ идеитъ за новата държава, за да може тя чрезъ тѣзи идеи да отрази една политика на хармония, социална правда и социално примирение. Азъ съмъ ималъ случая да отбележа, че тѣзи идеи се включватъ въ така наречената национална доктрина, която е обща доктрина на Европа за управление, че чрезъ тѣхъ ние творимъ дѣлото на българския народъ, безъ, обаче, съ това да даваме образъ, сжщина на държавата по копие на Германия и Италия, защото нашитъ битъ и традиции, нашата конституция ни открояватъ по другъ редъ и по другъ ходъ. Безъ да подобяваме организацията на тѣзи голѣми сили, ние приспособяваме голѣмата националистическа доктрина у насъ въ името на тѣзи три голѣми принципи: справедливостъ, социално примирение и стопанска хармония.

Г-да народни представители! Ако азъ съмъ поддържалъ тази теза многократно, азъ съмъ я извлѣкълъ отъ всичко знова, което наблюдавамъ като творчество и резултатъ на нашата политика презъ последнитъ години. Азъ не градя химери и не създавамъ теория, а наблюдавамъ проявитъ на управляващата властъ, гледамъ дѣлата ѝ и ги оформявамъ теоретически, за да ги нагода къмъ идеитъ на националната доктрина, която господства въ Европа. Винаги съмъ билъ угнетенъ, когато това не е било разбрано. И трѣбаше тази вечеръ да чуя отъ г-нъ Цанковъ: „Къде сж вашитъ идеи, по кои идеи управлявате и къде е вашитъ националенъ социализмъ, приспособенъ въ България?“

Г-да народни представители! Проследете царскитъ слова въ последнитъ години, викинете добре въ стопанската и социална политика на кабинетитъ презъ последнитъ години и, по-специално, поради по-големия творчество и прояви на кабинета на г-нъ професоръ Филовъ, сторнирайте грѣшкитъ на отдѣлнитъ министри — защото човѣшко дѣло е да се грѣши — и въ баланса вие ще извадите салдото, което действително ви подчертава единъ резултатъ практически, резултатъ на идеята на национализма въ името на социалната правда, на справедливостта и на стопанската хармония. (Ръкоплъскания. Гласове: „Браво!“, „Много вѣрно!“)

И колчимъ се каже: „вие вървите въ безпътница, вие нѣмате идеи, вие нѣмате идеология“ — всѣки пътъ се грѣши. Решително поддържамъ и виждамъ ясно, че политиката следва своитъ идеи, има своята идеология, която азъ си позволяхъ да нарека съ думата „национализмътъ“, защото, по общата теория и както се изучава въ Европа, професоритъ на новото време я наричатъ така.

Едно, обаче, трѣба веднага да туря въ скоби. Има нѣщо погрѣшно, има нѣщо недостатъчно, и то е, че прекраснитъ дѣла, които ние отъ нѣколко години насамъ творимъ и даваме на България за благополучието на народа, не се идейно пропагандиратъ. Творятъ се дѣла, но не се осмислятъ идейно, за да се разбератъ отъ всички, които сж противници на режима и не виждатъ идеологията му.

За да биде по-ясенъ, г-да народни представители, позволете ми да си послужа само съ два примѣра. Само въ името на стопанската хармония, за да изведемъ диктатурата на класовото господство, ние създадохме професионалнитъ организации като органи на държавата, за да видимъ въ тѣхъ отразена стопанската хармония. Прекрасно!

дѣло, дава резултати, а по-нататъкъ ще даде и още по-големи резултати. За жалостъ никой освенъ мене не излъже да го доктринира, да го отеоретизира и да каже, че действително това е идея, доктрина на новия редъ въ Европа.

**Крумъ Митакъвъ:** Дори отъ официално мѣсто се отрича.

**Стоянъ Никифоровъ:** Отъ официално мѣсто не се отрича, г-нъ Митакъвъ, а отъ противниците на режима. Азъ не съмъ чулъ отъ официално мѣсто да се отрича.

**Крумъ Митакъвъ:** Заяви се тукъ официално, че нищо не се взима отъ чужбина, че България върви по свой собственъ пътъ.

**Стоянъ Никифоровъ:** Вторъ примѣръ, за да поясня идеологията на днешното управление. Вземете нашитѣ отношения, на националистическия режимъ, къмъ работника. Ами този, който довчера бѣше слуга, наемникъ, съ когото се търгуваше като съ робъ, той днесъ е господарь, приравненъ факторъ въ производството съ капиталиста. Трудътъ е въздигнатъ въ культъ. Виждате положението на днешния работникъ и гордостта му, че е застаналъ на една плоскостъ наравно съ всичкитѣ фактори въ производството.

Е добре, едвамъ въ последно време почна да се идеализира, да се внушава тази идея на работниците и на гражданството, да се види, че това всичкото става не така спорадично, само за да се нагодимъ къмъ сегашната мизерия на работника, а защото вървимъ съ една опредѣлена идеология, съ една опредѣлена теория, върху която се крепи и твори режимътъ, новото управление.

Г-да народни представители! Моята теза е да спра вашето внимание върху ония постулати — нека ги нарека азъ така — които охарактеризиратъ идеологията на нашето управление, за да се види наистина, че ние вървимъ идейно по единъ пътъ, чрезъ идеи, които отговарятъ на новия редъ на нѣщата и чрезъ които се приготвяваме да вѣдземъ въ европейската общностъ. Азъ искамъ да хроникарамъ, така да се каже, всички онѣзи идейни насоки, въ името на които ние творимъ благополучието, за да се видятъ най-сетне и да се разбератъ. Защото, когато тукъ се приказва и за социална, и за стопанска, и за вътрешна политика, все още всички, особено противниците на режима, недоумяватъ, къде сме ние, какво всѣщностъ вършимъ и кои сѫ нашитѣ идеи, за да наречемъ нашата държава нова държава, държава на национализма.

Нека, г-да народни представители, безъ мотиви да ви насоча последователно проявата на нашето управление идейно, за да не става по-нататъкъ споръ, че ние не вървимъ по строго опредѣленъ плановъ пътъ въ идейна насока. Ние вървимъ, г-да народни представители, съ идеитѣ на националната държава, безъ партии, безъ класи, безъ съсловия. Ние туриме за основа, за база на управлението не партия или обществена сила, а идейната общностъ на цѣлия народъ, защото ние сме противъ диктатурата. А да искате да изградите държавна партия, значи да преминете къмъ диктатура. Нѣма да се мотивирамъ, защото мисълта ми е ясна. Какъ можете да искате вие да се образуватъ държавна партия, като лишите известни, признати или не, сегашни или не, голѣми водачи отъ възможността да образуватъ около себе си своитѣ голѣми идейни сили, да ги лишите отъ тѣхъ? Не чувствувате ли, че минавате веднага къмъ позицията на диктатурата и отнемането на свободата?

Г-да народни представители! Ние отрекохме либералнитѣ и демократическитѣ принципи като отживѣлица и се нагодихме въ живота къмъ икономиката на националната философска школа. Ние отрекохме стопанската диктатура и дирижираното стопанство и възприехме държавната стопанска регламентация, като запазваме частната инициатива и частната собственостъ. Ето ви принципитѣ — голѣми, страховити — които трѣбва да се видятъ, защото тѣ дадоха резултатъ. И въ името на тѣзи принципи ние имаме дѣлото, което творимъ въ България. (Ржкоплѣскания отъ нѣкои народни представители)

Г-да народни представители! Ние не ограничихме капитала да печели, но ние му наложихме да върви дотамъ, догдето нѣма да създава мизерия и сѣтресения въ пазара. Нека да печели, но неговитѣ свръхпечалби отиватъ за държавата. Резултатъ на тая теза е законътъ за конюнктурнитѣ печалби. Ние се подчинихме на ума, като приехме, че държавата ни е държава на компетентността. Ние благословихме земята и издигнахме труда въ культъ. Чувствувате ли колко голѣми, важки принципи на едно учение сѫ легнали въ тия думи? И още по-благоприятното е, че

ние отъ тѣхъ правимъ плътъ, за да внедримъ чрезъ тия идеи благоденствието на българския народъ. Ние внушихме принципа на колективното благо, но запазихме личното благополучие, за да не унищожимъ инициативата. Ние се опрѣхме на младежта, за жалостъ — въ скоби казано — твърде зяла и още безидейна, погрѣшно отрекохме старостта, не ѝ взехме опита и мисълта. Хитлеровитѣ млади войници рушатъ стария свѣтъ, но командата е въ старцитѣ. (Ржкоплѣскания) Тѣ даватъ опита, тѣ движатъ мисълта, тѣ даватъ водачеството. (Оживление)

Г-да народни представители! Ние установихме умственъ изборъ за ония, които служатъ на държавата. Липсва ни, обаче, куража да прогонимъ ония, които сѫ съ чужда на ръководството психика и търпимъ скудоумието на чиновници, които пакостятъ на държавата. Има несмѣтни примѣри за това. Ние създадохме образцови закони за стопанско и финансово заздравяване на държавата, но търпимъ чиновници, които изкористватъ тия закони поради порочна психика и наклонностъ да гнетятъ гражданина.

Г-да народни представители! Азъ бихъ си послужилъ само съ единъ примѣръ, за да поясня мисълта си върху тия два постулата, които ние възприехме, и за да вземемъ поука. Никола Пачевъ, търговецъ-манифактуристъ въ с. Угърчинъ, Ловчанско, свършва чешита си и отива при кмета и при комисаря: „Г-да, разрешете ми за три дни да отида въ София да си купя стока, за да попълня чешита си.“ — „Вързи!“ — Дохожда Пачевъ въ София, купува за 100.000 л. манифактурна стока, връща се, отваря дюкяна си и почва да продава. Сутринтъ рано кметътъ и комисарътъ се явяватъ при него, съставятъ му актъ, че той зѣ продължение на три дни умишлено и тенденциозно, съ огледъ да изчака печалби на заварена стока, е затворилъ дюкяна си. — „Но, г-да, азъ искахъ отъ васъ разрешение.“ — „Не, не сме ти дали.“ Пладнато-комунтистическата психология на тия господа ги кара да увредятъ на този добъръ гражданинъ. Завеща се следствие и утре, може би, военниятъ съдъ ще го осъди на 10 години затворъ и 500.000 л. глоба и конфискация на всичко! Защо е нужно да проявявашъ такава психика — недостойно и неправилно отразена — къмъ добросъвестното изпълнение на единъ дългъ отъ единъ търговецъ? Ето отъ кое трѣбва да се очистимъ ние, г-да народни представители, върпки че сме спасили достойно националистическия принципъ да внедримъ въ държавата хубави закони за нейното финансово и стопанско заздравяване.

По-нататъкъ, г-да народни представители! Ние отрекохме изъ основа болшевишкия принципъ на равенство, както казахъ, и възприехме принципа на социалното примирение, житейската възможностъ и необходимостъ. Ние отрекохме класовата диктатура и приехме стопанската хармония, като организирахме стопанскитѣ строежи въ държавни професионални организации. Въ днитѣ на свѣтовно стопанско разстройство ние сериозно се боримъ за снабдяването и продоволствието. Египетски усилия правимъ, за да убедимъ психологически населението да прави жертви и да се подчини на онова, което е неминувемъ резултатъ на разстроеното свѣтовно стопанство. За жалостъ, ние нѣмаме куража да обединимъ стопанското ни ръководство, което още се пилѣе между 9 дирекции. Ние търпимъ допотопната организация на търговско-индустриалнитѣ камари, ние търпимъ това недоносче, което се казва земеделски камари. (Ржкоплѣскания отъ нѣкои народни представители)

Г-да народни представители! Прекрасенъ замисълъ е да се грижимъ за продоволствието и снабдяването, но дайте да създадемъ подходящи институти, които да могатъ действително да се справятъ съ труднитѣ задачи на времето.

Ние издигнахме, г-да народни представители, на видна висота нашето образование чрезъ политиката на правителството. Професори и учители се грижатъ за интелекта и даватъ знания на нашата младежъ. Ние засилихме националното и гражданското възпитание на народа. Липсва ни, обаче, вещина въ пропагандата. Липсва ни усѣтъ, че народъ безъ идейна насока, че държава безъ политическа идеология, която да бѣде внедрена въ психиката на народа, да разбере той идейния пътъ на своята държава — такава държава, такива граждани оставатъ апатични и безъ добродетели.

Политиката, г-да народни представители, е наука да внедришъ въ гражданина съзнание за дългъ къмъ държавата си, за обичъ къмъ царя си, за саможертва. Това става чрезъ идейна пропаганда. Дайте да намѣримъ тѣзи идейни пропагандатори, да внушатъ тия идеи на народа, за да можемъ действително политически да го превъзпитаемъ.

Тогава и г-н Цанковъ, и всички като него нѣма да се питатъ: „Кѣде сте вие; кѣде ви е идеята за управление, по чия идеология управлявате вие държавата?“

Г-да народни представители! Ние прегърнахме въ нашитѣ прегръдки нашитѣ доскоро заробени братя. Ние почти включихме въ обединеното ни царство всички наши благодатни земи, можехме да изпратимъ полицаи, стопановеди, учители, професори, за да ги пресъздадатъ, за да могатъ по-скоро да подражаватъ на майката-родина. Но осезенъ полицаитѣ и стопановедитѣ, които имъ пращаме, нека имъ пратимъ и политици, да ги научатъ на политика, да разбератъ идеитѣ, по които върви държавата и въ името на които се твори благоденствието ѝ. Спецѣтъ тамъ може да свърши прекрасна и благодатна работа, но той ще направи отъ гражданина роботъ, а не гражданинъ новъ, на новата държава. Тамъ гражданинътъ иска и идейна насока, наредъ съ специфичната насока въ творчеството, да създава поминѣкъ и благоденствие за себе си и за общата ни голѣма родина.

Национална България, г-да народни представители, пресъздаде своята армия, направи я народна, мощна, съществената и опита на новото време, да брани нашата държава. Нека, г-да народни представители, тържествено я увѣримъ, че българскиятъ народъ въ всички случаи здраво и твърдо ще я подпомогне въ изпълнението на нейнитѣ задачи. Ние не търсимъ войната, но достойно ще я приемемъ, ако неприятели на отечеството ни я наложатъ.

Г-да народни представители! Въ реда на тѣзи мисли, азъ бихъ могълъ да ви дамъ и по-второстепенни постулати, които олицетворяватъ и характеризиратъ проявата на политиката на правителството. Струва ми се, това е необходимо. Голѣмитѣ линии, които азъ тукъ начертахъ, трѣбва да бѣдатъ видни, идеологично разбрани, разяснени, защото по тѣхъ правителството твори благоденствие, по тѣхъ то върви. По тѣхъ ние открояваме белега, че вървимъ къмъ единъ новъ редъ и се готвимъ за човата европейска общностъ, въ която Хитлеръ съ своята победа надъ свѣта иска да ни включи.

Нѣма съмнение, г-да народни представители, че реалистично и близко до насъ е оноза, което въ момента ни гнети, тормози и създава неприятности на българския народъ. И затуй азъ си позволявамъ да премина на въпроситѣ отъ финансовата и стопанската области.

Какъ реагира властта на смущенията въ финансовата и парична области? Ето въпросъ, който вълнува гражданитѣ. Властта въ това направление дава своитѣ лѣкарства, защото трѣбва да се цѣри. Трѣбва да видимъ и какъ реагира населението, и какъвъ отговоръ се дава на този въпросъ въ недрата на народа.

Войната, г-да народни представители, вѣнъ, военното положение извънредни разходи. Покриването на тѣзи разходи властта счете, че е полезно да направи чрезъ две срѣдства: чрезъ сключането на вътрешенъ заемъ и чрезъ увеличаване на нашата банкотна наличностъ. И двѣтъ срѣдства, въпрѣки компетентността на проявата, не сж достатъчно обяснени. Азъ се надѣвамъ, че министърътъ на финанситѣ г-нъ Божиковъ ще има възможностъ по бюджета, а може би и по-рано, да уясни проявата. Иначе вие нѣма да четете голѣмитѣ стопановеди и икономисти, какъвто е, наприкладъ, г-нъ професоръ Цанковъ, да ви казватъ: „Азъ не одобрявамъ и считамъ, че е пакостна проява сключването на заемъ“.

Г-да народни представители! Вие знаете, че заемътъ се покри отъ нашитѣ спестявания. Азъ имамъ възможностъ тукъ по бюджета миналата година да кажа моето мнение, почерпано отъ това, което азъ съмъ челъ и чулъ отъ моитѣ професори, че заемътъ е една живителна струя въ кръвта на държавата, особено ако той бѣде покритъ отъ вътрешнитѣ спестявания, а не отвънъ, притокъ на чужди платежни срѣдства. И този вътрешенъ заемъ, който е покритъ отъ нашитѣ вътрешни спестявания, по моя преценка, е действително живителна струя въ кръвта на българската държава. Той носи едно облекчение на нашето поколение. Не бива и не може само нашето поколение да изнесе върху плещитѣ си голѣмитѣ тежести, причинени ни отъ войната и отъ разстройството на свѣта, а въ понасянето на тия тежести участие трѣбва да взематъ и поколенията следъ насъ. Ето ви резултатната целъ на вътрешния заемъ, който правителството сключи.

Досежно увеличението на банкотната наличностъ, увеличението ценитѣ и поскупяването на живота и специално върху цената на леза, позволете ми, г-да народни представители, да се опирамъ малко по-подробно.

**Председателствуващъ Никола Захариевъ:** Г-да народни представители! Часътъ е 8. Моля да се съгласите да продължимъ заседанието, докато свърши г-нъ Никифоровъ. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема.

**Стоянъ Никифоровъ:** Г-да народни представители! Сегашната война, за която се разходватъ толкова материали и толкова сили, носи разстройството на държавата. Върху това нѣма никакво съмнение. Редовното производство намалява, международнитѣ пазари се закриватъ, престава размѣната, консумацията се узеличава, явява се страхъ предъ неизвестността на утрешния день и запасването — личното, частичното — се засилва. Всичкитѣ тѣзи прояви сж извънредни, тѣ внасятъ смутъ и раздразнение въ стопанския животъ на страната. Европа цѣла е подъ знака на зойната. Държави излѣзоха отъ строя стопански. Англия се мъчи да държи свѣта, и Европа специално, въ блокада, а Америка се отчужди и живѣе като чели въ другъ свѣтъ. Съ нея нѣмаме никакви отношения.

Тая политикостопанска анархия гнети. Тя иска ежедневни мѣрки, за да се тури редъ въ хаоса. Трѣбва да признаемъ, г-да народни представители, че властта взе своитѣ мѣрки съ закони, административно и чрезъ принуда, създаде условия за вѣра, оптимизъмъ и сигурностъ въ организацията на производството. Тя пушна въ обращение банкноти. Значи ли, наистина, че увеличението на банкотното обращение създава инфлация? И г-нъ Цанковъ, спецѣ-професоръ по икономическитѣ науки, ви каза: „Не, не още.“ Трайно или временно е това явление въ нашата държава? Безспорно, временно, което съ огледъ на постояннитѣ грижи и предполагаемото постоянно подобрене на свѣтовното стопанско положение ще изживѣемъ и ние, безъ да рискуваме да усложнимъ нашия финансовъ животъ.

Отразява ли се банкотното обращение върху цената на лева? Поскупяването на ценитѣ, смутътъ, запасването и безредието отразяватъ ли се върху цената на лева? Ето единъ въпросъ, който сжщо вълнува и който иска отговоръ.

Безъ да бѣда спецѣ по финансовитѣ въпроси, г-да народни представители, съ моя усѣтъ и съ резултатъ на това, което човѣкъ трѣбва да почерпи отъ икономическитѣ доктрини, азъ си позволявамъ да обърна вниманието ви върху ония елементи, които влияятъ за обезценяването на лева, които сж важни за неговата стабилностъ, за да извадимъ нашето практическо заключение, дали липсватъ предпоставкитѣ, научни и практични, за гарантирането на лева и дали сме дошли до неговото обезценяване.

Стабилността на лева се обусловя и гарантира отъ стопанската мощъ на държавата. Съ нѣщо накрѣнена ли е стопанската мощъ на държавата? Не. Тя е въ положение още на възходъ отъ политическото и международно положение на страната ни — ние въ това отношение сме въ блестящо положение; отъ вътрешния редъ въ страната ни и отъ дозѣрието къмъ управлението ни — и двата тия елемента сж налице, отъ стабилния износъ и пазаръ на земеделскитѣ ни продукти, отъ спестяванията ни — тѣ не сж накрѣнени въ тия тежки дни, даже сж увеличени; отъ данъчната ни платежеспособностъ — тя върви, безъ да бѣде сжщо така намалена; отъ редовното приключване на държавния бюджетъ — сжщо така въ редъ; и най-сетне — отъ златното покритие, което по теоретичнитѣ постановки е въ достатѣченъ размѣръ въ Българската народна банка.

Ето ви, г-да народни представители, тия предпоставки, които гарантиратъ стабилността на лева. Отъ всички тия предпоставки коя у насъ е въ смутъ, въ безредие? Нито една. Следователно, ние не можемъ и не бива да смѣтаме, че нашитѣ лезъ е обезцененъ, че поради увеличението на банкотна наличностъ, поради инфлацията той се обезценява.

Увеличение на банкотната наличностъ е належаща да се направи, за да могатъ да се дадатъ срѣдства за размѣна, да се дадатъ срѣдства за обмѣняването на драхми и динари, за изплащане бързо на нашитѣ въоръжения, за снабдяването на армията по случай нейната мобилизация.

**Борисъ Поповъ:** И утолѣмената държава!

**Стоянъ Никифоровъ:** А наредъ съ това и поради утолѣмената държава. Г-да народни представители! Моята вѣра, при доброто ръководство на управлението, при обстоятелството, че то подготвя условията за стопански и финансовъ редъ, е, че нашиятъ левъ ще стои твърдо на своята позиция и че инфлацията нѣма, поради временната

и проява, да увреди на цената на нашия левъ. (Ржкоплъскания и гласове „Върно“)

Но, г-да народни представители, нека ми бжде позволено, съ всичките скрупули, които иматъ, да дамъ и нѣкои препорѣки, за да утвърдимъ наистина тоя ходъ на нѣщата и да попълнимъ всичките ония мѣрки, които правителството взема въ тая насока.

Нека, г-да народни представители, да знушимъ сигурностъ въ организацията на нашето продоволствие, т. е. да кажемъ на народа, че ограничаваме неговото задоволяване, но и че ще му дадемъ това, което е само въ известна доза нужно. Но като кажемъ, че то е въ известна доза нужно, да му го дадемъ.

**Борисъ Поповъ:** Това е!

**Стоянъ Никифоровъ:** Да се помжчимъ, г-да народни представители, да приложимъ различието между ценитѣ на индустриалнитѣ и земеделскитѣ произведения, да свиемъ ножицитѣ, защото върно е, че у насъ — отварямъ скоби — се казва, че ценитѣ на земеделскитѣ произведения надвишаватъ ценитѣ на индустриалнитѣ произведения, че въ тѣхна полза вече се свиватъ ножицитѣ. Това е върно, ако вземете ценитѣ на черната борса. Но по официалната нормировка ножицата на ценитѣ все още е разтворена въ полза на индустриалнитѣ произведения.

Нека, г-да народни представители, властта решително да провежда твърди цени и да се включватъ и ценитѣ на недвижимитѣ имоти. Нека въ никой случай, подъ претекстъ на благодеяние, слабостъ или покровителство, едностранно да не увеличаваме ценитѣ било на стокитѣ на индустриалцитѣ, било на стокитѣ на земеделеца-стопанинѣ, било надницитѣ на работницитѣ. Нека съотношението винаги да бжде държано. И правъ е г-нъ Цанковъ, когато каза: да бждатъ ценитѣ еластични, да има съотношение. Нека се помжчи г-нъ министърътъ на финанситѣ да посрѣща нуждитѣ на държавата съ досегашното банкотно обращение и да спре увеличението по-нататѣкъ на банкнотитѣ. Да приключва — всички му пожелаваме — редовно и безъ дефицитъ държавния бюджетъ. И противно на г-нъ Цанкова ще кажа: не да увеличава данѣнитѣ, както каза г-нъ Цанковъ, и чрезъ данѣчното облагане да посрѣща извънреднитѣ нужди на държавата, но да спре съ данѣчното облагане.

**Александъръ Цанковъ:** Азъ, г-нъ Никифоровъ, не можахъ да се изкажа по тоя въпросъ. Азъ не съмъ поддържалъ това.

**Председателстващъ Никола Захариевъ:** (Звъни)

**Стоянъ Никифоровъ:** Извинявамъ се, г-нъ Цанковъ, но азъ мисля, че Вашата теория е: да не сключваме заеми, а да търсимъ срѣдства чрезъ увеличение на данѣнитѣ.

**Александъръ Цанковъ:** Не, не. Не може само съ заеми или само съ данѣци. Може да се приложи и едното, и другото, но въпросътъ е да владѣешъ стопанството.

**Стоянъ Никифоровъ:** Моята теза е да не увеличаваме данѣнитѣ, а да правимъ икономии, като не се харчи за нецелеващи нужди — строежи и други, като отсрочваме строежитѣ.

Г-да народни представители! Ще премина съ нѣколко думи върху въпроса, какъ гледа властта на смущенията въ чисто стопанската областъ — на продоволствието и на запасяването. Моитѣ мисли досега бѣха по финансовата областъ. Сега нека премина на чисто стопанската областъ, по въпроситѣ за продоволствието и запасяването. Тѣ еднакво гнетятъ гражданина и сѣмъ сѣщо тѣй обектѣ на голѣми грижи на властта въ тия тежки дни, въ които живѣемъ.

Азъ вече казахъ, г-да народни представители: войната тури въ безредие стопанския ни животъ. Липсватъ първични материали. Вноснитѣ стоки идватъ скѣпи. Земеделецътъ-стопанинъ е съ тенденция да повишава ценитѣ на своитѣ произведения. Житната реколта е въ недостигъ. Яви се уплахъ и шумрътъ къмъ запасяване. Ценитѣ се повишиха, яви се спекула и черна борса. Ето ви реалистичната картина на днешния и вчерашния день. Не бива да се откаже, г-да народни представители: властта взе енергични мѣрки съ закони и даже съ принуда пожела да тури редъ въ хаоса. И тукъ, въ стопанската областъ — нека ми бжде позволено да подсиля моята теза за идеологичната проява на властта — се приложиха идентѣ на

национализма, защото либералистичнитѣ максими се откаха отживѣлица и безсилни да се справятъ съ живота. Властта отхвърли болшевишкия принципъ за естатизация или колективно стопанство. Тя не се потруди да приеме болшевишкия принципъ: чрезъ държавата за нея и всичко отъ нея. Властта отказа да приложи диктаторския маниеръ на дирижираното стопанство. Всичкитѣ тѣзи прояви по запасяването и снабдяването чрезъ властта, г-да народни представители, действуватъ не въ името на дирижираното стопанство, а въ името на регламентирането отъ името на държавата, защото чрезъ дирижираното стопанство се изземва частната собственостъ и частната инициатива, а чрезъ регламентирането се утвържда частната инициатива и се поощрява творчеството и частната собственостъ. Ето новитѣ идеи, приспособени къмъ проявитѣ на властта въ последнитѣ дни, по запасяването и снабдяването.

Г-да народни представители! Съ огледъ на тѣзи идеи, за тѣхното приложение, властта опредѣли цени, опредѣли купонни дажби, опредѣли засѣване площи, нареди гарядъ за производството, ограничи консумацията и запасяването, личната нужда отстъпи на държавната нужда. Ето ви цѣль обемъ на прояви на властта съ огледъ да се изживѣе тази временна криза, създадена не само поради условия материални, но и поради условия психологически, свойствени, може би, само на нашия народъ. Резултати има. Не мога да кажа, наистина, че тѣ сѣ блестящи, но резултати, безспорно, има, и властта въ това отношение задоволително действа. Има грѣшки, главно въ изпълнението, но, г-да народни представители, позволете ми, споредъ моитѣ наблюдения, тази безсистемностъ въ живота по отношение продоволствието и запасяването е главно наша, на нашия народъ, поради липса на обществена дисциплина, поради обстоятелството, че въ нашия народъ ние не внедрихме психологията, че личното благо е по-малко ценно отъ това на държавата. Ето ви двѣтъ причини, които създаватъ смутъ и това безредие, поради които смутъ и безредие, г-да, наистина властта ще има още много грижи, за да се справи съ тѣхъ. Защото това е, бихъ казалъ, нашъ расовъ недостатѣкъ. Надѣваме се, г-да народни представители, че вие, които наблюдавате живота, ще ме оправдаете въ моята преценка, защото обективни причини за това голѣмо поскупяване на живота у насъ нѣма. Всичкото е, преди всичко, резултатъ психологически и поради липса, както казахъ, на обществена дисциплина.

Не става въпросъ, г-да, да търсимъ грѣшкитѣ на миналото, че се е пропуснало държавно запасяване за известни материали отъ първа необходимостъ, че преди войната индустриалцитѣ пропуснаха да използватъ личнитѣ си кредити въ странство, че сме сѣли тютюнъ и ягоди, а не жито въ предвоенната година. Г-нъ Цанковъ каза: войната е изненада за всички. Може би само за Германия не бѣше изненада. Каква вина можемъ да имаме ние, че въ предвоенната година не сме засѣли и урви и дупки съ жито? Животътъ си вървѣше нормално до последния день. Разстройството не е отъ това, че сме дали късно увеличени цени на житното производство на селянина-производителъ. Бихъ нареждалъ още много и много критики въ тази областъ и въ тази насока. Но, г-да народни представители, минало е. Да мислимъ за бждещето. Животътъ е динамиченъ. Войната върви, деньтъ иска своето слѣнце. Нека властта продължава енергично да действа въ името на идентѣ на новия редъ и съ ония срѣдства, които тя вече дава, за да нагоди нормализацията на живота.

Но нека и тукъ, поради моята скромна дейностъ, съ всичкитѣ скрупули, които претендирахъ да имамъ, ми позволите да кажа, въ форма на препорѣка, следното: нека властта енергично да бди върху вноса и износа, да не изпуска изъ рѣцетѣ си това, което се внася, и това, което се изнася. Чрезъ компенсация да се мжчи да внася отгвѣнъ стоки. Грѣшката на нашитѣ индустриалци трѣбва да бжде компенсирана отъ държавата. Да поддържаме стимула въ индустриалното и земеделското производство. Съ всички срѣдства и на всѣка цена да мобилизираме индустриалци и занаятчии, да имъ дадемъ материали, да имъ дадемъ нгарядъ да произвежатъ и да опредѣлимъ ценитѣ. Чрезъ тази мѣрка, може би, ще се изцѣри психологическото въздействие и лошитѣ прояви въ нашия стопански животъ. Нека властта внуши компетенция на органитѣ си, които я представляватъ по материята за продоволствието и запасяването. Нека внуши дисциплина и подчинение на народа въ законитѣ и наредбитѣ си, но нека и да му

внуши вѣра въ своитѣ распореждания, че това, което тя разпорежда, го изпълнява. Касае се, г-да народни представители, до продоволствието и, най-сетне, за лишень пѣтъ нека кажемъ: нека обединимъ стопанското си рѣководство. Положително отъ това ще има полза.

Ето, г-да народни представители, какъ азъ чета царското слово и ето азъ какъ виждамъ проявитѣ на властѣта и заключавамъ. Грѣшки има. Само папата е безгрѣшенъ. Азъ нѣма, обаче, да отрека благороднитѣ усилия на правителството да тури редъ въ хаоса; нѣма да отрека, че тѣ даватъ резултати и че тѣ предпазватъ отъ по-голѣми злини. Азъ съмъ длъженъ, обаче, да подчертая усилията и помощта, която ние, народнитѣ представители, даваме на властѣта, за да може тя по-лесно, по-ефикасно, по-здраво да се справи съ всичкитѣ болни въпроси въ стопанската областъ по отношение запасяването, главно, и снабдяването. Надѣваме се, г-да народни представители, че съ общитѣ усилия на Н. В. Царя на българитѣ, на правителството и нашитѣ, на народнитѣ представители, ние ще можемъ да отразимъ една вѣра въ народа, да го увѣримъ и да го накараме да повѣрва, че стопанското разстройство, което цари въ цѣлѣтъ свѣтъ, се отразява въ една малка доза въ нашата България, че благодарение на нашитѣ ценни грижи ние ще се помѣчимъ да направимъ отъ България единъ оазисъ и да го упавимъ, защото, г-да народни представители, поради себизма и поради егоизма на плутократитѣ свѣтътъ върви съ една буря, съ една вихрушка, която рискува да го обърне въ густиня. И ако ние, ако правителството, не сме на мѣстото си, България не ще може да се противопостави на тази страшна буря. Вѣрата на народа е въ Н. В. Царя, въ властѣта и въ васъ, г-да народни представители — неговитѣ избраници. (Рѣжкоплѣскания)

**Цвѣтко Петковъ:** Искамъ думата.

**Председателствуващъ Никола Захариевъ:** Имате думата.

**Цвѣтко Петковъ:** Г-да народни представители! Изказахъ се вече 12 души. Смѣтамъ, че е достатъчно и предлагамъ да се гласува прекратяване на дебатитѣ.

**Председателствуващъ Никола Захариевъ:** Съгласно чл. 21 отъ правилника, ще поставя на гласуване предложението на г-нъ Цвѣтко Петковъ.

Който г-да народни представители приематъ, следъ като сѣ се изказали 12 души по отговора на тронното слово, да се прекратятъ разискванията, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема.

Подпредседателъ: **НИКОЛА ЗАХАРИЕВЪ**

Въ утрешното заседание ще се изкажатъ г-да министри.

За следващото заседание, което ще бѣде утре, срѣда, 15 ч., председателството, съ съгласието на правителството, ви предлага следния дневенъ редъ:

Одобрение на предложенията:

1. За одобрение 45. постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 12 септемврий 1941 г., протоколъ № 151 — относно обандероването на намирация се въ освободенитѣ презъ 1941 г. земи кибритъ отъ чуждестраненъ (небългарски) произходъ.

2. За одобрение 17. постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 30 септемврий 1941 г., протоколъ № 161 — относно замѣняването на обандеровани папириси съ експортни тажива.

3. За одобрение 22. постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 22 октомврий 1941 г., протоколъ № 173 — относно отчитането на тютюновитѣ фабрики съ монополното право на цигарената хартия за количеството тютюни отъ стари реколти.

4. За одобрение VI постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 10 ноемврий 1941 г., протоколъ № 184 — относно отпускането на специални заеми на земеделскитѣ стопани въ Македония, Тракия и Моравско.

5. Първо четене проектоотговора на тронното слово. (Продължение на разискванията)

Първо четене на законопроектитѣ:

6. За уреждане пашата на козитѣ въ отреденитѣ за предметъ на горското стопанство земи.

7. За сключване заемъ отъ Българската земеделска и кооперативна банка, въ продължение на 5 години по 135.000.000 л., за мѣроприятия по горитѣ.

8. За разрешаване на министра на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ да посеме задължение за нуждитѣ на Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата, въ размѣръ на 2.700.000.000 л., платими за повече отъ 3 бюджетни години.

9. За измѣнение и допълнение бюджета на Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти за 1941 бюджетна година.

Който приематъ прочетения дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 25 м.)

Секретари: **АТАНАСЪ ЦВѢТКОВЪ**  
**ДИМИТЪРЪ САРАДЖОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **ДОНЧО ДУКОВЪ**